

Jasmin Kohtala ja Annika Leino

Lukemisen rooli varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyö

Syksy 2018

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Jasmin Kohtala ja Annika Leino

Työn nimi: Lukemisen rooli varhaiskasvatuksessa

Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi: 2018 Sivumäärä: 69 Liitteiden lukumäärä: 2

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää lukemisen merkitystä varhaiskasvatuksessa. Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, joka on toteutettu haastatteleamalla kahdeksaa lastentarhanopettajaa kahdessa eri päiväkodissa Seinäjoella. Aineisto on analysoitu ryhmittelemällä ja teemoittelemalla.

Teoriaosuus käsittelee lukemiseen aktivoivia menetelmiä, joita hyödynnetään päiväkodin arjessa. Arki perustuu varhaiskasvatussuunnitelman noudattamiseen. Lisäksi perehdytään lapsen yksilölliseen kehittymiseen. Teoriassa tarkastellaan lukemisen vaikutuksia lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

Tuloksissa selviää, että lastentarhanopettajat käyttävät suunniteltuja ja suunnittelemattomia lukutuokioita erilaisissa päiväkodin arjen tilanteissa. He hyödyntävät monenlaisia menetelmiä innostaakseen lapsia lukemisen pariin. Lastentarhanopettajat kokevat lukemisella olevan useita vaikutuksia lasten psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Lisäksi he pohtivat lukemisen tuovan erilaisia hyötyjä lapsen tulevaisuudelle. Lukutaidon arvioidaan vaikuttavan myös yhteisö- ja yhteiskuntatasoilla. Lastentarhanopettajat kokevat lukemisen olevan sivistyksen kulmakivi. Ilman lukutaitoa ei selviydy nyky-yhteiskunnassa. He suosittelivat, että lapsille luetaan päivittäin.

Avainsanat: varhaiskasvatus, lukeminen, lastentarhanopettaja

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Jasmin Kohtala and Annika Leino

Title of thesis: The Role of Reading in Early Childhood Education

Supervisor(s): Päivi Rinne

Year: 2018 Number of pages: 69 Number of appendices: 2

The point of this thesis is to clarify the role of reading in early childhood education. This thesis is a qualitative survey which was done by interviewing eight kindergarten teachers in two different day care centres in Seinäjoki. The material has been analysed by classifying and modifying.

The theory part deals with the activating methods into reading which are used in day care centres daily. Ordinary days are based on following the early childhood education and care curriculum. In addition, we dig into child's individual development. In the theory part, we examine the influence of reading on children's holistic welfare.

In conclusion, we find out that reading is used in scheduled and unscheduled daily occasions in day care centres. They utilize different kinds of methods to inspire children into reading. Kindergarten teachers see that reading has many influences on the psychical, physical and social welfare of children. Besides that, they think reading has different kinds of benefits in the future. It is estimated that the ability to read impacts the society and community levels. Kindergarten teachers see that reading is the cornerstone of civilization. Without being able to read one cannot get along in modern society. They recommend that children are being read at daily.

Keywords: childhood education, reading, kindergarten teacher

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
2 LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	7
2.1 Opinnäytetyön aiheen valinta ja rajaus	7
2.2 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	7
2.3 Aikaisemmat tutkimukset	8
3 VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITELMALLISUUS ARJESSA ...	11
3.1 Kielellisten taitojen suunnitelmallinen toteutus varhaiskasvatuksessa	11
3.2 Päiväkodin arki.....	12
4 LAPSEN KEHITTYMINEN JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT....	15
4.1 Vauvasta viisivuotiaaksi	16
4.2 Yksilöllisyys.....	20
4.3 Kehitykseen vaikuttavat tekijät.....	21
5 LUKEMISEEN AKTIVOIVAT MENETELMÄT	24
5.1 Arkiset toimintatavat.....	24
5.2 Lukemisen materiaalit.....	27
6 LUKEMISEN VAIKUTUKSET	31
6.1 Vuorovaikutus ja läheisyys.....	31
6.2 Sadut ja ääneen lukeminen	32
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	34
7.1 Tutkimusmenetelmä.....	34
7.2 Haastattelujen lähtökohdat	35
7.3 Haastattelujen toteutus ja analysointi.....	36
7.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	37
8 HAASTATTELUJEN TULOKSET	39
8.1 Lukemisen vaikutukset lapsen kasvulle ja kehitykselle eri näkökulmista ...	39
8.2 Arkiset lukemistilanteet päiväkodissa.....	44

8.3 Lukemiseen aktivoivat menetelmät	45
8.4 Yksilölliset tarpeet	49
8.5 Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet ja toteutus	53
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	56
10 POHDINTA	59
LÄHTEET	61
LIITTEET	66

1 JOHDANTO

Nyky-yhteiskunnassa elämä ja kulttuuri ovat rakentuneet voimakkaasti kirjoitetun kielen ympärille. Kirjoitettu kieli ja erilaiset tekstit ovat jatkuvasti läsnä arjen toiminnoissa, esimerkiksi tiedonhankinnassa internetin, kirjojen tai lehtien välityksellä. Kielen avulla voidaan ymmärtää eri kulttuureja ja siirtää tietoa seuraaville sukupolville. Luetut tekstit muokkaavat ja kehittävät ajattelua sekä tarjoavat kokemuksia ja tunteita. (Nurmi ym. 2014, 104–105.) Pirjo Hiidenmaan (2004, 225) mukaan lukijan motivaatio, mieltymykset sekä aikaisemmat tiedot vaikuttavat siihen, miten luettu aineisto ymmärretään. Hiidenmaa pohtii, että lukutaidon lisäksi tarvitaan kriittistä ja tiedostavaa lukutaitoa, medialukutaitoa sekä kuvanlukutaitoa.

Lukeminen on nykyään välttämätön taito osata. Se edesauttaa luomaan vuorovaikutustaitoja ja siten sopeutumaan uusiin tilanteisiin ja yhteisöihin. Nämä taidot edistävät osallisuutta ja vähentävät siten syrjäytymisen riskiä. Lukemisen opettelu alkaa jo varhaislapsuudessa, jolloin jo pelkkä kuvakirjojen katselu herättää mielenkiintoa kirjoja kohtaan. Varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu kielellisiä tavoitteita, joita tulee toteuttaa päiväkodin arjessa. Varhaiskasvatuksessa luodaan valmiuksia lukutaidon oppimiseksi. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää keinoja, miten lapset saadaan kiinnostumaan lukemisesta enemmän jo varhaislapsuudesta alkaen sekä selvittää lukemisen hyötyjä. Opinnäytetyön aineisto pohjautuu kirjalliseen materiaaliin sekä varhaiskasvatuksen käytäntöön, joka ilmenee haastatteluiden tuloksina.

Haastattelimme kahdeksaa lastentarhanopettajaa kahdessa eri päiväkodissa Seinäjoella syksyllä 2018. Haastattelun tuloksista selviävät lastentarhanopettajien näkemykset lukemisen vaikutuksista, arkisista lukemistilanteista, menetelmistä, lasten yksilöllisyydestä ja varhaiskasvatussuunnitelmasta sekä sen toteuttamisesta. Teoriassa avaamme samoja aiheita, joita haastatteluissa ilmenee.

2 LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä luvussa kerromme opinnäytetyömme aiheen löytämisestä sekä sen rajaamisesta. Omat tavoitteet ja tutkimuskysymykset pohdittuamme aloitimme kirjoittamaan teoriaa sekä laatimaan haastattelukysymyksiä. Otimme selvää myös aikaisemmista tutkimuksista, jotka käsittelevät samankaltaisia aiheita, kuin opinnäytetyömme.

2.1 Opinnäytetyön aiheen valinta ja rajaus

Opinnäytetyön tekemisen aloitimme keväällä 2018, jota suunnitellessamme rajasimme aiheen varhaiskasvatukseen, sillä toinen meistä tavoittelee lastentarhanopettajan virkakelpoisuutta. Tutkimuksen teemaa pohtiessamme näimme uutisen, jossa käsiteltiin suomalaisten lukutaitoa ja pelkoa sen heikkenemistä vuosi vuodelta. Kyseinen uutinen löytyy yhä MTV-uutisten sivuilta ja se on julkaistu 14.10.2017. Haastateltava erikoisasiantuntija Jaakko Salo Opetusalan ammattijärjestö OAJ:stä kertoo kouluikäisten lukutaidon jäävän puutteelliseksi jopa 11 prosentilla. (Eklund 2017.) Tämän kuultuamme mielenkiintomme aihetta kohtaan heräsi. Päätimme tutkia, miten jo päiväkotikäisiä voisi tukea lukutaidon kehittämiseksi. Rajasimme aiheen alle kuusivuotiaisiin lapsiin, jotka ovat hoidossa päiväkodissa. Meitä kiinnostaa tutkia lastentarhanopettajien käyttämiä arkisia menetelmiä lukemisen tukemiseksi huomioiden lasten yksilölliset tarpeet. Täten haastattelimme kahdeksaa lastentarhanopettajaa teemahaastatteluna. Jokainen haastattelu oli yksilöhaastattelu. Saamamme tiedon perusteella kokosimme teorian ja tulokset yhtenäisiksi. Näin saamme laajan katsauksen lukemisen vaikutuksista lapselle psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti, ajatellen lapsen elämää nyt sekä tulevaisuudessa, myös yhteisöissä ja yhteiskunnassa.

2.2 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tavoitteinamme ovat oman ammatillisen kasvumme ja oppimisemme kehittäminen, opinnäytetyöhön luotettavan materiaalin kerääminen sekä lastentarhanopettajien

hyötyminen opinnäytetyöstämme omassa päivittäisessä työssään. Pyrimme keräämään mahdollisimman laadukkaan aineiston haastatteluista sekä kirjallisista materiaaleista. Opinnäytetyön tekeminen antaa kokemuksen uudesta työmenetelmästä. Pääsemme myös kuulemaan erilaisten päiväkotien arjen toimintoja. Opimme uusia tietoja lapsen hyvinvoinnista ja varhaiskasvatuksesta, joista on hyötyä tulevaisuudessamme.

Toivomme tutkimuksemme herättävän mielenkiinnon lastentarhanopettajissa ja pyrimme antamaan aihetta ajatella lukemisen tärkeyttä monesta eri näkökulmasta. Lastentarhanopettajat voisivat tarkastella käyttämiään menetelmiä päiväkodin arjessa. Käytössä olevien menetelmien tulisi olla mahdollisimman monipuolisia, sillä jokainen on erilainen oppija. Samalla lastentarhanopettajat voisivat viikkosuunnitelmia kirjatessaan pohtia erilaisia tapoja tämän toteuttamiseksi.

Tutkimuskysymyksiämme ovat:

1. Mikä on lastentarhanopettajien mielestä lukemisen vaikutus lapsen psyykkiselle, fyysiselle sekä sosiaaliselle hyvinvoinnille?
2. Miten lukemista toteutetaan päiväkodin arjessa ja millaisin menetelmin?

Varhaiskasvatuksen arki perustuu varhaiskasvatussuunnitelmaan, joten päiväkodin arjessa toteutetaan erilaisia lukemishetkiä tukemaan lapsen kehittymistä. Näitä toteuttaessaan lastentarhanopettajat huomioivat lapsen yksilöllisyyden. Lukemisen vaikutuksia tarkastellaan myös yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Näitä vaikutuksia tutkitaan myös lapsen tulevaisuuden näkökulmasta, koulumenestyksestä aikuisuuteen saakka.

2.3 Aikaisemmat tutkimukset

Löysimme opinnäytetöitä sekä tutkimuksia, jotka kertovat lapselle lukemisesta ja sen hyödyistä. Näissä tutkimuksissa lukemiseen innostamista on toteutettu eri menetelmin. Näkökulmia tutkimuksiin on saatu lapsilta, heidän vanhemmilta, sekä varhaiskasvattajilta. Haastattelimme lastentarhanopettajia ja siten tutkimukset eroavat opinnäytetyöstämme.

Linda Koskela (2018, 3) käsittelee opinnäytetyössään lapselle lukemisen tärkeyttä ja merkityksiä. Hän myös kertoo lapsen lukutaidon kehittymisestä ja vanhempien roolista lukemisen aktivoijina. Koskela on tehnyt esitteen Lempäälän pääkirjastolle aiheesta ja hänen opinnäytetyönsä on julkaissut Oulun ammattikorkeakoulu. Maria Toivosen (2018, 2) opinnäytetyössä on pohdittu samankaltaisia asioita kuin Koskelan (2018, 3) tutkimuksessa. Toivosen tarkoituksena on selvittää vanhempien kokemuksia ja ajatuksia lapselle lukemisen merkityksistä. Tämän opinnäytetyön on julkaissut Tampereen ammattikorkeakoulu. (Toivonen 2018, 2.)

Elina Tunturi (2015, 2) on tutkinut opinnäytetyössään tarinoiden vaikutuksia lasten kielelliseen kehitykseen. Tarinoiden lisäksi hän pohtii lorujen kertomisen ja niistä syntyvien keskustelujen hyötyjä. Opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä toimintakan-sio saduista ja kielellisestä kehityksestä. Opinnäytetyön on julkaissut Satakunnan ammattikorkeakoulu. (Tunturi 2015, 2.) Kielelliseen kehitykseen vaikuttaa muun muassa lapsen innostuminen lukemisesta, tästä aiheesta kertoo Katri Päivöke (2015, 3) opinnäytetyössään. Työn on julkaissut Laurea ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyön aiheena on lukemaan innostaminen varhaiskasvatuksessa kirjallisuuskasvatusta hyödyntäen. Varhaiskasvattajien tietoisuus lastenkirjojen käyttöä ja ääneen lukemista kohtaan luo puitteet kirjallisuuskasvatukselle päiväkodissa. Huomio tulisi kiinnittää ääneen lukemisen merkitykseen pohtien samalla lapsen kehitystä. (Päivöke 2015, 3.)

Riikka Nieminen (2018, 2) kertoo pro gradussaan kuullun ymmärtämisen kehityksestä, jota tehostetaan satuja lukemalla. Tämä tutkimus sisältyy Turun yliopiston SataKiel-projektiin, jossa käytetään Seitsemän minuuttia sadulle –toimintamallia. Lasten kuullun ymmärtämistä arvioitiin ja heidän vanhempiaan haastateltiin lapsen kiinnostuksesta satuja kohtaan ja vanhempien lukuaktiivisuudesta sekä kokemuksista. (Nieminen 2018, 2.)

PIRLS-lukutaitotutkimus on kansainvälinen 4-luokkalaisten oppilaiden luetun ymmärtämisen arviointitutkimus. Tutkimus toteutetaan viiden vuoden välein ja Suomi on mukana myös vuoden 2021 tutkimuksessa. Tutkimuksen tarkoituksena on saada monipuolista ja luotettavaa tietoa luetun ymmärtämisen tasosta ja tekijöistä, jotka vaikuttavat siihen. Se tarjoaa laajasti tietoa, kuinka lapsen lukutaidon kehittymistä voi tukea. (Jyväskylän yliopisto 2018.)

PISA-tutkimuksessa selvitetään, miten 15-vuotiaat nuoret osaavat taitoja, jotka ovat keskeisiä tulevaisuuden kannalta. Lisäksi tutkitaan millaiset asiat näihin taitoihin vaikuttavat sekä miten nämä taidot vielä kehittyvät. Myös oppimiseen vaikuttavia oppimistaitoja- ja asenteita tarkastellaan. Tutkimuksen aiheet vaihtuvat tutkimuskerroittain. Vuosina 2000 ja 2009 lukutaito on ollut tutkimuksen kohteena. (Opetus- ja kulttuuriministeriö [viitattu 19.11.2018].)

Suomen uusi lukutaito- hankkeessa selvitettiin, miten 4-luokkalaisten mielenkiintoon lukemista kohtaan vaikutti sähköinen lukeminen. Hankkeessa vertailtiin, lisääntykö lukuinto enemmän tabletteja käyttävillä oppilaille, kuin fyysisiä kirjoja lukevilla. Lisäksi tutkittiin, miten kyvyt ymmärtää tekstiä kehittyvät, millaisia ajatuksia luettu teksti herättää ja innostaako e-kirjojen lukeminen myös muuhun lukemiseen. (Lukukeskus [viitattu 20.11.2018].)

3 VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITELMALLISUUS ARJESSA

Varhaiskasvatuslaissa (L 540/2018) määritellään varhaiskasvatuksen olevan tavoitteellinen ja suunnitelmallinen lapsen kasvatuksen, hoivan ja opetuksen kokonaisuus, jossa painotetaan pedagogiikkaa. Opetushallitus päättää ja laatii valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja näiden pohjalta jokainen kunta suunnittelee paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Vanhemmat kuitenkin tekevät päätöksen, aloittaako lapsi varhaiskasvatuksen. Päiväkodissa laaditaan jokaiselle lapselle henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatuslain (L 540/2018) 1 luvun 3 §:ssä säädetään, että varhaiskasvatuksen tavoitteina on tukea kokonaisvaltaista lapsen iän ja kehitystason mukaista kasvua, kehitystä, sekä kokonaisvaltaista terveyttä ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on myös tukea oppimisen kehittymistä, toteuttaa monipuolista pedagogista toimintaa sekä edistää lapsen vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja. Varhaiskasvatusympäristö tulee varmistaa turvalliseksi ja sen tulee edistää yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja kunnioittaa erilaisia kulttuureita. Varhaiskasvatuksessa ammattilaisten tulee huomata lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää moniammatillisessa yhteistyössä oikein kohdistettua tukea. Myös vanhemman tai muun huoltajan kanssa tulee toimia yhteistyössä, jotta tuetaan huoltajaa kasvatustyössä, turvataan lapsen tasapainoinen kehitys ja kokonaisvaltainen hyvinvointi. (Varhaiskasvatuslaki (L 540/2018).)

3.1 Kielellisten taitojen suunnitelmallinen toteutus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on muun muassa tukea lasten kielellisiä taitoja, valmiuksia sekä edistää kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatus vahvistaa lasten mielenkiintoa ja uteliaisuutta tekstejä, kirjoja, erilaisia kieliä ja kulttuureita kohtaan. Monilukutaidon oppimisen taustalla on kielen kehittymisen tukeminen. Kielen kehittyminen vahvistaa kulttuurien ymmärrystä ja vuorovaikutukseen liittyviä monenlaisia taitoja. Kielellisten taitojen lisääntyminen mahdollistavat lapsille uusia tapoja toimia, mahdollisuuksia osallistua ja olla innokas toimija. Kieli toimii lapselle oppimisen kohteena sekä välineenä. Varhaiskasvatuksen kieliympäristö ja ammattilaisten yhteistyö vanhempien kanssa tukevat lapsen kielellisiä valmiuksia. Vuoro-

vaikutustaidot sekä kielen käyttötaidot ovat kodeissa vaihtelevia, ja perheissä saatetaan puhua eri kielillä. Kielelliset sekä kulttuuriset moninaisuudet tuodaan varhaiskasvatuksessa esille yhteistyössä kotien kanssa. Kielen oppimisessa on tiedostettava, että kielellisiä eroavaisuuksia esiintyy saman ikäisillä lapsilla. Kielelliset identiteetit, kuten vuorovaikutustaidot, kielen käyttötaidot, kielellinen muisti ja sanavarasto kehittyvät lapsia tuettaessa ja ohjattaessa kielellisten valmiuksien erilaisilla osa-alueilla. (Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 39.)

Varhaiskasvatus tukee eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten valmiuksia oppia suomen kieltä, samalla vahvistaen sosiaalisia vuorovaikutussuhteita ja kontakteja lapsiryhmässä. Kielellä on tärkeä rooli muun muassa oppimisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Varhaiskasvatuksessa lasta rohkaistaan käyttämään myös omaa äidinkieltään. (Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 53.)

Kallialan (2012, 36—37) mukaan lapsen yksilöllisyys tulee muistaa jokapäiväisessä varhaiskasvatuksen arjessa, eikä lapsi saa hävitä isoon ryhmään. Kalliala kertoo, että lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Kalliala (2012, 109—110) kertoo, että varhaiskasvatussuunnitelmassa usein unohdetaan itse varhaiskasvatus. Tätä selittää henkilökunnan moniammatillisuus. Esimerkkinä Kalliala käyttää lähihoitajaa, jolla ei ole kehityspsykologista ja varhaispedagogista osaamista. Kuitenkaan varhaiskasvatussuunnitelmatapaamiset eivät ole turhaa keskustelua, vaan tärkeä hetki kasvatuskumppanuuden kannalta. Lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen edellyttää havainnointitaitoja- ja kykyjä. Lapsen kehitystä ja toimintaa tulee seurata toistuvasti. Havaintoja täytyy osata tulkita ja eritellä tarpeen mukaan. (Kalliala 2012, 109—110.)

3.2 Päiväkodin arki

Varhaiskasvatus on vuorovaikutusta, jonka tavoitteena ovat kasvatuksellisuus sekä tasapainoinen kasvu, oppiminen ja kehitys. (Karvonen & Lehtinen 2009, 57). Varhaiskasvatukseen kuuluvat perushoito, perheen tukeminen ja koulutettu henkilökunta. Lapset ovat riippuvaisia aikuisen tarjoamasta avusta ja hoivasta. Varhaiskasvatuksen arkeen kuuluva toiminta sisältää ruokailut, lepoaikat, pukeutumiset,

raittiin ilman ja vessatukset. Alle kolmivuotiaiden varhaiskasvatus sisältää pääasiassa perushoitoa. Perushoito mahdollistaa lapsen kohtaamisen yksilönä. Kyseinen kohtaaminen antaa lapselle mahdollisuuksia kommunikoida aikuisen kanssa ja muodostaa käsitystä itsestään. Tämä tukee sanojen ja kielen rakenteiden oppimista. (Kalliala 2012, 7, 36—37.)

Lastentarhanopettajan tulee olla edellytysten luoja, osallistuja ja havainnoitsija. Kasvattajan on huomioitava arjen toimintojen monipuolisuus ja päiväkodit voivat keskittyä erilaisiin painotuksiin ilman, että muu tärkeä toiminta unohtuisi. Varhaiskasvatuksen monipuolisuudesta hyödytään silloin, kun lapsi pääsee osallistumaan toimintaan. Osallistumisen ei tule olla pakollista, mutta toivottavaa. Varhaiskasvatuksen laadukkuus vähenee, jos suunniteltua toimintaa on vain perushoidon rutiinit ja muun ajan lapset saavat tehdä, mitä haluavat. Lasten on hyvä tottua tekemään myös sellaista, mitä eivät kyseisellä hetkellä haluaisi tehdä. Tarve ja halu ovat eri asioita. (Kalliala 2012, 203—206.) Päiväkodissa lasten on mahdollista saada monipuolisia toimintoja, joilla voidaan tukea kielenkehitystä. Tehostettu kielellinen tuki on saatavilla lapsille, joilla on pulmia kielenkehityksen kanssa. Vanhempien on hyvä olla tietoisia varhaiskasvatuksen tuomista mahdollisuuksista, sillä nämä lisäävät päiväkodin laadukkuutta. (Karvonen & Lehtinen 2009, 51)

Pienryhmätöiminta. Pienryhmässä lapsen on helpompi ja turvallisempi hallita toimintaansa, saada itsensä näkyville ja olla omanlaisensa yksilö. Aikuisen on helpompi tukea, ohjata ja havainnoida lasta yksilöllisesti. Aikuinen ehtii kohdata ryhmänsä lapset ja voi keskittyä yhteen lapseen kerralla. Lapsi oppii käyttämään taitojaan tilanteeseen sopivalla tavalla sekä ymmärtämään syy-seuraussuhteita. Myös isoissa ryhmissä toimimisen tulee onnistua. Päiväkodeissa ja koulumaailmassa on suuriakin ryhmiä. Useimmat kokemukset pienryhmätöiminnasta ovat olleet positiivisia ja kokeilemaan kannustavia. Pienryhmissä ilmenevä rauhallisuus lisää lapsen hyvinvointia. Myös lastentarhanopettajien hyvinvointi lisääntyy ja he saavat keskittyä yhteen lapseen kerrallaan. Jos pienryhmät pysyvät samana koko toimintavuoden ajan, lapsi ryhmäytyy kunnolla pienryhmäänsä. Täten lapsi oppii luottamaan ja tuntemaan kyseisen pienryhmän lapset. Pienempään ryhmään ryhmäytyminen auttaa myöhemmin tapahtuvaa suurempaan ryhmään liittymistä. Lap-

sen on hyvä oppia vuorovaikutukseen myös muiden lasten kanssa läpi pienryhmärajojen. Näin ystävyyssuhteita syntyy helpommin ja ne pääsevät vahvistumaan. Pienryhmien toimintaa on helppo jakaa. Vaikka vastuu on lastentarhanopettajalla, on hänen luotettava tiiminsä jäsenten pystyvän ohjaamaan pienryhmätoimintaa. Ammattilaisten ammattitaito ja osaaminen vahvistuvat sekä monipuolistuvat pienryhmästä vastuussa ollessa. (Mikkola & Nivalainen 2010, 31—36.)

4 LAPSEN KEHITTYMINEN JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Seuraavissa kappaleissa kerromme lapsen yksilöllisestä kehittämisestä sekä vuorovaikutustaitojen ja kielellisen kehittymisen muodostumisesta. Lapset kehittyvät yksilölliseen tahtiin, jota voidaan tukea lapsen ikä- ja kehitysvaiheet huomioiden. Lapsi kehittyä ja oppii uusia asioita omassa tahdissaan. Heikkilä-Halttunen (2015, 11) kertoo, että lapsella, joka on saanut lapsuudessa läheisiltä hoivaa ja huolenpitoa, on hyvät mahdollisuudet normaaliin kielelliseen kehitykseen.

Karvonen ja Lehtinen (2009, 32) kirjoittavat opaskirjassaan lasten eri ikävaiheisiin liittyvistä odotuksista. Tärkeänä neuvona kirjoittajat kertovat, että on arvostettava sitä, mitä lapsi yrittää ja hyväksyä hänet sellaisenaan. Heidän mukaansa lasta ei saa verrata toisiin lapsiin.

Lapsuuden kerrotaan olevan tärkeää kehityksen aikaa, johon vaikuttavat perintötekijät, ympäristö ja temperamentti. Temperamenttiin sisältyvät innostumisen ja vilkkouden vaihtelevuuksien lisäksi tunteiden ilmaisu, keskittyminen ja reagoitavat. Oppimiseen kuuluvat vahvasti aistien, tunteiden ja liikkumisen kehittyminen. Lapset tutkivat leikin avulla ympäristöään aktiivisesti, mikä auttaa monipuolistamaan liikunnallisia taitoja. (Karvonen ja Lehtinen 2009, 40.)

Pohdimme myös kehitysviivästymiä, syrjäytymistä sekä elinolojen vaikutuksia. Varhaiskasvatuksessa lapset huomioidaan yksilöinä ja heitä kunnioitetaan yhdenvertaisina. Yksilö tarvitsee ympärilleen myös yhteisöä ja yhteenkuuluvuudentunnetta.

Arjen yhteisöjen ylläpitämiseksi tarvitaan kaikkia yhteisöön kuuluvia ihmisiä. Kukaan ei selviä ilman toisen ihmisen huolenpitoa. Huolenpito on pieniä asioita, kuten välittämisen ilmaisu, auttamista, sanatonta viestintää, keskusteluja, hoivaa ja negatiivisten kokemusten ennaltaehkäisyä. Tämänkaltaista toimintaa edellyttää aktiivisuutta, sosiaalisuutta, vuorovaikutusta sekä herkkyyttä. Kyseiset toimijuuden edellytykset ovat perustaitoja, jotka eivät vaihtelee suuresti yhteisöjen välillä. (Kallio ym. 2013, 82–83.)

4.1 Vauvasta viisivuotiaaksi

Ensimmäinen ikävuosi. Lapsi oppii kuuntelemaan ja katselemaan jo muutaman viikon ikäisenä. Huomatessaan muut ihmiset hän pyrkii ottamaan kontaktia katseilla, eleillä sekä ilmeillä. Tuntoaistille saa virikkeitä liikkumalla ja käsittelemällä erilaisia materiaaleja. Lapsen kiinnostus ympäristöä kohtaan luo innostuksen katsella esineitä sekä ihmisiä. Lapsi oppii kääntämään päätään äänen tai liikkuvan kohteen suuntaan. Lapselle luettaessa, hän äänтелеe vastavuoroisesti kehityksensä edessä. Vauvaikäisen kanssa lukuharrastus on hyvä aloittaa jo ensimmäisten kuukausien aikana, jolloin kuvakirjoja voi katsella yhdessä. Lorut ja riimit ovat lapsesta kiinnostavia rytmin, erilaisten äänenpainojen, aikuisen hellittelysanojen ja läheisyyden vuoksi. Loru- ja lukuhetkistä on mahdollista tehdä rutiini, johon voi yhdistää erilaisia kehonliikkeitä. (Karvonen & Lehtinen 2009, 8—10.)

Lapsi on aktiivinen ja kiinnostunut ympäröivästä maailmasta. Hän on innostunut värikkäistä ja liikkuvista asioista sekä leikkii varpaillaan ja sormillaan. Lapsi etsii yhteyttä toisiin ihmisiin ja osaa vastata toisen hymyyn omalla hymyllään. Asteittain ymmärrys maailmasta alkaa avautua. (Dunderfelt 2011, 63.) Dunderfeltin (2011, 64) mukaan Daniel Sternin teoriassa minuus kehittyy jo varhaislapsuudessa rakentuen vuorovaikutuksessa ympäristön ja toisten ihmisten kanssa. Lapsi on sosiaalisissa kontakteissa muihin ja omat minuuden piirteet alkavat muotoutua. Lapsi alkaa hallita kieltä ja luo todellisuutta vastaavia mielikuvia. Kieli rikastuu vuorovaikutustilanteissa muiden kanssa. Lapsi pohtii mielessään ajatuksia sekä luo mielikuvaa maailmasta ja itsestään. Minuus jatkaa kehittymistä vaihteittain ja persoonallisuus muotoutuu. (Dunderfelt 2011, 64.)

Vauva voi vaikuttaa moneen asiaan itkullaan ja hymyllään. Eleillään ja niihin saamallaan vastauksilla lapsi oppii perustunteiden vaikutukset ja vallan muihin ihmisiin. Lapsi ymmärtää perustunteidensa todellisuuden. Hänellä ei ole muistia koetuille aistille, joten aistikokemus poistuu lapsen mielestä nopeasti. Perustunteet tuntuvat ihmisessä läpi elämän samalta. Jos lapsi onnistuu vahingossa tai tahallaan heilauttamaan helistintä ja aikuinen heilauttaa helistintä yhä enemmän, ylittää lapsi edellisen tunteiden kattotasonsa. Näin vauva kokee, että toisen ihmisen kanssa voi kokea tunteita enemmän kuin yksin. (Tamminen 2004, 27—30.) Lapsi nauttii vanhempien

huomiosta ja hänelle keskitetty puhuminen kehittää jo muutaman viikon ikäisen lapsen tarkkaavaisuutta ja kuuloaistia. (Heikkilä-Halttunen 2015, 14).

Yksivuotias lapsi. Synnynnäinen puheen oppimisen kyky herää, kun lapsi kuulee puhetta ympärillään. Tätä puhetta hän ryhtyy matkimaan. Puheen ja kielen omaksumiseen on oma herkkyyskausi, 12 kuukauden ikäisestä kolmeen tai neljään ikävuoteen saakka. (Dunderfelt 2011, 67—68.)

Yksivuotiaana lapsi harjoittelee ensiaskeliaan ja ääntelee ensimmäisiä sanojaan. Lapsen jokelteluun tulee suhtautua kuin puheeseen. Lapselle kannattaa puhua mahdollisimman paljon ja erilaisia kasvojen ilmeitä käyttäen sekä antaa hänelle aikaa vastata. Muiden lasten seura kasvattaa sanojen määrää, samoin kuin kirjojen lukeminen, loruilu sekä laulaminen. Yksivuotiaiden lasten keskinäinen leikkiminen on oikeastaan puuhastelua toisen läheisyydessä. Esineillä leikkiminen auttaa ympäristön ymmärtämisessä. Lapsen virkeys ja kokeilunhalu antavat hänelle intoa tutustua uusiin asioihin. Puolitoistavuotiaana lapsi on kiinnostunut kielestä, on innokas toistamaan kuulemaansa ja kertomaan kiinnostuksen kohteistaan. Hän haluaa tutkia kirjoja, kuten kuvakirjoja, jotka sisältävät yksinkertaisia satuja. Lapsi haluaa, että kirja toistetaan usean kerran. Tämä kasvattaa lapsen sanavarastoa. Matkiminen ja läheisten seuraaminen ovat keinoja opetella muun muassa kielellisiä taitoja. Jos lapsi lausuu sanoja väärin, niistä ei pidä huomauttaa vaan toistaa hänen sanojaan oikeassa muodossa. Lapsen ymmärtäessä puhetta, on hänen helppo seurata yksinkertaisesti kerrottuja ohjeita. (Karvonen & Lehtinen 2009, 16—17.)

Yksivuotias lapsi ymmärtää, että ihmisillä on omat kokemuksensa, joita ei voi jakaa. Tämä oivallus antaa lapselle halua ymmärtää toista ihmistä sekä tulla itsekin ymmärretyksi. Lapselle lohdutukseksi vain syliinotto ei enää riitä. Lapsi haluaa aikuisen ymmärtävän esimerkiksi lapsen pelkäävän ja myös sen, mitä lapsi pelkää. Aikuisen tulee näyttää lapselle omalla käyttäytymisellään, että on ymmärtänyt tämän huolen. Lisäksi lapsen kokiessa tunnetta, johon myös aikuinen virittäytyy, syntyy herkkä vuorovaikutusprosessi. Yhteenkuuluvuudentunnetta lisää mahdollisuus jakaa ja ymmärtää toisen tunteita. Lapsen jäädessä yksin hän kokee syvää yksinäisyyttä. Tämä voimakas tunne aiheuttaa sen, että lapsi pyrkii etsimään yhä parempaa inhimillistä ymmärrystä vuorovaikutustilanteisiinsa. Lapsi pyrkii myös vähentämään väärinymmärryksiä tuttujen ihmisten välillä. (Tamminen 2004, 30—34.)

Kaksivuotias lapsi. Lapsen tärkein keino on puhuminen muiden ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa ollessaan. Lapsi nauttii myös aikuisen sylissä istumisesta sekä kirjojen lukemisesta. Juttelu, lukeminen ja läheisyys antavat lapselle ja aikuiselle kahdenkeskeistä aikaa. Positiivinen kokemus saa lapsen pyytämään kirjan lukemista yhä uudelleen sekä hän osaa näyttää kuvista kiinnostavia asioita ja kysellä niistä. Sanavarasto kasvaa toisten lasten kanssa leikkiessä, vaikka leikki sisältääkin paljon nahistelua. Aikuisen on tärkeää antaa lapselle aikaa pohtia kysymyksiä sekä vastata niihin kärsivällisesti. Lasta on kannustettava omatoimisuuteen ja huomioitava häntä kiinnostavat asiat. (Karvonen & Lehtinen 2009, 18—20.)

Vanhempien eleet ja ilmeet kiinnostavat lasta, jolloin hän alkaa matkia heitä. Lapsi tutkii itseään pelistä ymmärtäen näkevänsä kuvan itsestään. Objektiiiviset oivallukset, ajan hahmottaminen ja muut henkiset valmiudet ovat edellytyksiä puhumaan oppimiselle. Puhuminen ja kieli ovat lapselle täysin uusia keinoja kommunikaation välineiksi. Kieli on ihmisen eniten käyttämä vuorovaikutuskeino. (Tamminen 2014, 36—36.)

Kolmivuotias lapsi. Tässä iässä lapsen mielenmaailma laajenee siten, että lapsi osaa käyttää kieltä ajattelunsa sekä vuorovaikutuksen välineenä. Lapsi puhuu ja ajattelee lausein. Edellytyksenä lauseen rakentamiselle on tekemisen, tekijän sekä syy-ja seuraussuhteen ymmärtäminen. Tämä on kuin lapsen sisäistä puhetta itselleen kokemuksien ja tuntemuksien kautta. Myös erilaiset tunteet luovat informaatiota. Näin mieli ja aivot kehittyvät eteenpäin. Saadessaan paljon tietoa kokemusmaailmaansa, lapsi voi parantaa jo saavutettuja taitoja. Tästä esimerkkinä lapsen puhumaan oppiminen, jonka jälkeen lapsen on helpompaa opetella puhumaan eri kieliä. (Tamminen 2004, 38—39.)

Kolmivuotiaalle lapselle kannattaa lukea kirjoja säännöllisesti. Se laajentaa lapsen sanavarastoa ja auttaa puhumaan monisanaisin lausein ymmärrettävästi. Arkikielen ymmärrys on kehittynyttä, jopa kaksiosaiset ohjeet ja niiden mukaan toimiminen ovat ymmärrettävissä. Uusien sanojen merkitys kiinnostaa, ja hän osaa itsekin kertoa ajatuksiaan monisanaisesti. Yleensä jotkin konsonantit tuottavat vaikeuksia, silti lapsi osaa ymmärrettävästi kertoa aikuiselle tärkeinä pitämiään asioita tai vastata aikuisen esittämiin yksinkertaisiin kysymyksiin. Lapsi huomaa olevansa itsenäinen henkilö, joka omaa toiveita ja mahdollisuuksia. Tällöin lapsi alkaa puhua itsestään

minämuodossa, ei etunimeään käyttäen. Hellyydentarve ja matkiminen kuuluvat tähän ikäkauteen. Lapsi pystyy kasvaessaan yhä monimutkaisempaan ajatteluun huomattaessaan tuttujen ja uusien asioiden eroavaisuuksia. Lapsen muisti on kehittynyt valtavasti, ja sen avulla hän saa yhdistää muistissa olevia ajatuksia uusiin tapahtumiin. Leikkiessään lapsi käy läpi päivän tapahtumia ja lelujen jakaminen muiden lasten kanssa sujuu yhä helpommin. Oman vuoron odottaminen vaikuttaa päiväkodin arjen sujumiseen aikuisten sekä muiden lasten näkökulmista. (Karvonen & Lehtinen 2009, 21—23.)

Nelivuotias lapsi. Lapsi on omatoiminen ja innostuu helposti toimimaan vuorovai-
kutussuhteissa. Omiin kykyihin ja taitoihin hän uskoo vahvasti kehonhallinnan va-
kauduttua. Sosiaaliset taidot ovat kehittyneet ja hän hakeutuu leikkimään muiden
lasten kanssa sekä puhuu innokkaasti ja paljon. Sääntöjä hän ymmärtää hyvin ja
huomaa varsinkin toisten tekemät virheet. Silloin lasta voi kiittää, että hän on ym-
märtänyt säännön ja toiveena on sen toteuttaminen. Lapsen oma puhe on selkeää,
ja hän kertoo mielellään omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Luokittelu ja ver-
tailu kiinnostavat sekä miksi-kysymyksiin toivotaan aikuiselta perusteltuja vastauk-
sia. Lapselle on hyvä lukea kuvasatukirjoja tai katsoa yhdessä lasten elokuvia. Ta-
rinat onnistuvat luontevasti, vaikka joitakin kirjainäänteitä saattaa vielä puuttua.
Lapsen totuudenvastaisia satuja ei aina pidä luokitella valehteluksi. Riimittelystä ja
sanaleikeistä nelivuotias innostuu. Lohduttaminen ja myötätunto toisia ihmisiä koh-
taan kasvavat. Lapsi kokee osaavansa leikkiä muiden lasten kanssa ilman aikuisen
valvontaa ja hakeutuukin usein vastaavanlaisiin tiloihin ja leikkeihin. (Karvonen &
Lehtinen 2009, 24—25.)

Viisivuotias lapsi. Viisivuotias on sopeutuvainen uusiin tilanteisiin ja on hyvin yh-
teistyöhaluinen. Hänen tunne-elämänsä on jo tasapainoista. Lapsi pystyy hyväksy-
mään muiden ehdotukset ja selviytymään epämiellyttävistäkin tehtävistä. Sääntöjen
ymmärtämisen lisäksi, hän pystyy myös noudattamaan niitä. Tunteiden tunnistami-
nen ja nimeäminen onnistuvat ja hän osaa käyttää puhekieltä hyvin. Sanavarasto
on jo laaja ja lapsi pystyy kertomaan myös menneistä tapahtumista ymmärrettävästi.
Hän muistaa lyhyet ohjeet hyvin ja pystyy kehittämään leikkejään. Ohjeiden pilkko-
minen sekä kuvien ja tukiviittomien käyttö helpottavat lasta puheen ymmärtämi-

sessä. Lapsi kiinnostuu kirjoitetusta tekstistä ja pyytää aikuista kertomaan, millä kirjaimella oma nimi alkaa ja mitä kirjaimia oma nimi sisältää. Satukirjoja on hyvä yhä lukea, mutta kiinnostuksen kohteeksi nousevat myös seikkailu- ja tietokirjat sekä sarjakuvalehdet. Lastenkirjoja lapsille suositellaan ostamaan tai lainaamaan kirjastosta, sillä viisivuotias pystyy keskittymään tekemisiinsä ja kykenee esimerkiksi tutkimaan tai kuuntelemaan kirjan alusta loppuun. (Karvonen & Lehtinen 2009, 26—28.)

4.2 Yksilöllisyys

Kielenkehityksen haasteet huomataan usein siinä vaiheessa, kun lapsi alkaa käyttää puhetta ensisijaisena kommunikoinnin välineenä. Kuitenkin monet jo sitä edeltävät taidot antavat viitteitä lapsen tulevista kielellisistä taidoista. Esikielelliset kommunikaatiotaidot, esimerkiksi eleiden käyttö, katsekontaktin ottaminen, leikkitaidot, varhaiset ääntelyt ja varhainen kielen ymmärtäminen vaikuttavat kaikki lapsen myöhempään kielelliseen osaamiseen. Lapsella, jolla on haasteita näiden esikielellisten kommunikaatiotaitojen kanssa, on suurempana uhkana myöhemmät kielelliset vaikeudet. Kuitenkaan kaikille lapsille ei näitä vaikeuksia tule. Olennaista on, onko lapsella yhtäaikaaisesti muita varhaiskehityksen haasteita. (Ahonen ym. 2014, 79.) Varhaiskasvatuksessa jatkuva havainnointi ja kehityksen seuranta mahdollistavat kehitykseen liittyvien vaikeuksien ja riskien huomaamista. Kielenkehitys ja puhe ovat tyypillisimpiä alueita, joissa varhaiskasvatuksessa huomataan erityisen tuen tarvetta. Lapsen haasteet esiintyvät usein arkisissa tilanteissa, kun hän käyttää virheellisesti kielellisiä ilmaisuja, ei ymmärrä annettuja ohjeita tai vuorovaikutus muihin on ongelmallista. Kun varhaiskasvatuksessa huomataan lapsen kielenkehityksessä ongelmia, tulisi niihin puuttua ja antaa oikein suunnattua tukea. Huolesta tulee keskustella myös vanhempien kanssa. Ohjeistusta ja tukea voidaan pyytää erityislastentarhanopettajalta. (Aro ym. 2014, 117—118.) Kielenkehityksen haasteet saattavat näkyä puheessa sanavaraston ja kielenkäytön suppeutena sekä lyhyinä lauseina. Lapset, joilla on vaikeuksia kielellisessä kehityksessä omaavat usein myös liikunnallisia ongelmia. Nämä lapset tarvitsevat tukikeinoja ja mielekkäitä harjoitteita kehityksen edistämiseksi. (Karvonen & Lehtinen 2009, 50.)

Ahonen ym. (2013, 99) kertovat, että oppimisvaikeuksille on ominaista lukemisen, kirjoittamisen ja laskemisen heikko suoritustaso ikään tai älykkyyteen verraten. Kallio ym. (2013, 71—76) kirjoittavat, että 2000-luvulla laadittiin varhaisen tuen ohjelma vastaamaan varhaiskasvatuksen tarpeisiin. Varhaisen puuttumisen ideana on riskien huomaaminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jotta yksilötason ratkaisu löydetään. Varhaisen puuttumisen ajattelutavassa on tärkeänä lasten osallisuus. Vaikka lapset ovat kohteita, täytyy heidät siltä nähdä myös toimijoina. Yksilö on huolen kohde ja tarvitsee nopeaa reagointia. Siksi ammattilaisilla täytyy olla herkkyys havaita jo alkuvaiheessa oleva puuttumista tarvitseva kehitys. Tätä kehitystä kutsutaan syrjäytymiseksi, joka voi näyttäytyä hyvin eri lailla monenlaisissa asioissa ja tarvitsee useita toimenpiteitä. Mitä pienempi lapsi on, sitä tarkemmin huomio kiinnitetään kehittymiseen. Toimenpiteisiin ryhdytään usein silloin, jos syöminen, kasvaminen, nukkuminen, oppiminen tai leikkiminen eivät suju. Isompien lapsien kohdalla pohditaan myös käyttäytymistä. Puuttumisen tarvetta pohditaan silloin, kun arki ei suju vanhempien tai ammattilaisten toivomalla tavalla. Varhainen puuttuminen on oleellinen tapa työskennellä lasten ja nuorten parissa. Näin ajatellen vähäisenkin epätyypillinen käyttäytyminen tai kehittyminen on huomiota herättävää jo vauvasta saakka. Joissakin tapauksissa on hankalaa erottaa normaalina pidetty kehitys alkavista ongelmista. Ammattilaiset tarkkailevat lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä sekä verrata tätä kyseiseen ikäluokkaan. Arviointiperusteita on kehitetty lakien mukaan ja moniammatillisella yhteistyöllä. Ammattilaiset joutuvat pohtimaan heränneen huolensa määrää ja arvioimaan toimimattomuuden tai toimintaan ryhtymisen seurauksia. Lapsia osallistetaan oman kasvun ja kehityksen arvioimisessa, jotta he tulevat tietoisimmiksi itsestään. Tämän menetelmän ongelmana on lapsella mahdollisesti kasvava negatiivinen käsitys itsestään, joka voi aiheuttaa syrjäytymistä. (Kallio ym. 2013, 71—76.)

4.3 Kehitykseen vaikuttavat tekijät

Kotiolut. Lapsen kehitystä edistäviä tekijöitä kasvuympäristössä ovat esimerkiksi turvallinen ja toimiva vanhemmuus. Monilla läheisillä ja merkityksellisillä ihmissuhteilla on positiivinen vaikutus lapsen kehitykseen. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu

2009, 11) Lukemis- ja kirjoittamisvalmiuksien kehittymisen kannalta on merkityksellistä, että kotona on kirjoja, niitä luetaan ja keskustellaan lukemiskokemuksista. Lukemisen ja kirjojen arvostus kuuluu suomalaiseen elämäntapaan ja kulttuuriin, joten usein perheiden arkeen kuuluvat yhteiset lukuhetket. Tällaisilla yhteisillä hetkillä on tärkeä merkitys vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa, ne innostavat lukemaan ja kehittävät myös kieltä. Näin kuullun ymmärtämisen taidot ja sanavarasto kehittyvät. (Siiskonen ym. 2014, 325.)

Maahanmuuttajat. Useat lapset kasvavat perheissä ja ympäristöissä, joissa käytetään useaa eri kieltä. Lapsi on monikielinen, kun hän osaa vähintään kahta kieltä. Perheen muutto uuteen maahan aiheuttaa tilanteen, jossa lapsen ja koko muun perheen on opetettava uusi paikallinen kieli selviytyäkseen arjessa ja sosiaalisissa suhteissa. Lapsen monikielisyttä maahanmuuttajavanhempi tukee parhaiten laittamalla lapsen suomenkieliseen päivähöitoon ja harrastukseen. Perheen omalla äidinkielellä on kuitenkin tärkeää keskustella ja lukea kotona. Pieni lapsi omaksuu uuden kielen helpommin ja ennakkoluulottomammin kuin aikuinen, joten lapsuus on parasta aikaa uusien kielten oppimiselle. Kuvakirjat, selkokirjat sekä helppolukuiset, lukutaidon opetteluun tarkoitetut kirjat helpottavat suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan tutustumista. Kun lapsi saa onnistumisen kokemuksia kirjoista, joita hänen on helppo ymmärtää, kasvaa uskallus tutkia myös haastavampia tekstejä. Lapsen äidinkielen kehittymistä on tärkeää tukea kotona. (Heikkilä-Halttunen 2015, 121—123.)

Syrjäytyminen riskitekijänä. Lasten elinympäristöt ovat alttiita erilaisille vaikutuksille ja nämä ohjaavat yksilöllistä ja yhteisöllistä kehitystä moniin eri suuntiin. Lapset aistivat herkästi itseensä kohdistuvia asenteita ja alkavat toimia näiden asenteiden mukaisesti. (Kallio ym. 2013, 71.) Kansainvälisten arvioiden mukaan suomalainen koulujärjestelmä on toimiva ja oppimiseroja aktiivisesti tasoittava. Kuitenkin lukemisen ja matematiikan perustaidot jäävät liian monilla heikoiksi peruskoulun aikana. Noin viidellä prosentilla koululaisista on lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen vaikeuksia. Oppimisvaikeudet ovat yhteydessä lapsen omiin kokemuksiin kyvyistään ja pystyvyydestään ja nämä taas vaikuttavat oppimisasenteisiin ja mielenkiintoon koulumenestystä kohtaan. Oppimisvaikeudet vaikeuttavat myöhemmin elämässä myös tiedonhankintaa ja asioiden ymmärtämistä ammattiin opiskeltaessa. Vaikka

Suomi on menestynyt PISA-tutkimuksissa, silti iso osa nuoria jää koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle tai heillä on haasteita jatko-opintojen kanssa. (Viholainen ym. 2013, 88.) Koulutuksesta ja työelämästä syrjään ajautuminen on yhteydessä matalaan koulutustasoon. Koulutuksella on suuri vaikutus moniin hyvinvoinnin alueisiin. Matala koulutustaso on kytköksissä myös epäsosiaaliseen kehitykseen, sillä useilla vain peruskoulun käyneillä nuorilla on merkintöjä rikosrekisterissä. Syrjäytyminen koulunkäynnistä on yksi merkittävimmistä syrjäytymiskehityksen tekijöistä. Syitä matalaan koulutustasoon voidaan etsiä nuorista itsestään, heidän kasvu- ja elinympäristöistään, perheiden vaikeuksista tai kouluympäristöstä ja sen taidoista vastata yksilöllisen tuen tarpeisiin. (Ahonen ym. 2013, 97—98.)

5 LUKEMISEEN AKTIVOIVAT MENETELMÄT

Tietokonepelejä ja visuaalisia viihdevälineitä on nykyään paljon lasten saatavilla, täten Sinkkonen pohtii kirjojen aseman vähenevän lasten kulttuurissa. (Sinkkonen 2008, 252). Lastenkirjoja on yhä tarjolla runsaasti. On hyvä muistaa, että lukemiseen voi tutustua monilla muillakin keinoilla kuin kirjoja lukemalla. Tässä luvussa kerromme erilaisia menetelmiä, joita varhaiskasvatuksen työntekijät voivat hyödyntää jokapäiväisessä työssään. Menetelmät ovat yksinkertaisia ja helposti toteutettavissa, täten myös lapsen huoltajat voivat hyödyntää niitä kotona. Huomio tulee kiinnittää myös vuorovaikutukseen ja leikkimiseen, sillä nämä kasvattavat sosiaalisia taitoja. Sosiaaliset taidot vaikuttavat sanavaraston kartuttamiseen ja sen avulla lapsi innostuu myös kirjaimista ja sanoista. Tämä herättää lapsessa mielenkiinnon lukemista kohtaan.

Lapsille ei aina tarvitse lukea valmiita tarinoita. Lapset nauttivat myös aikuisten itse keksimistä saduista, varsinkin jos niihin sisällytetään jotain lapselle tuttuja asioita. Joitakin lapsia kiinnostaa muun muassa omien vanhempien lapsuus ja isovanhempien elämä. On monia helppoja tapoja, joilla innostaa lasta lukemaan. Lapsen nimeä tai hänelle läheisten ihmisten nimiä voi hokea aikuisen kanssa tavuja taputtaen tai hyppien. Lapsen kanssa on tärkeää puhua päivittäin sekä jutella luetusta sadusta. Satuja tulisi lukea lapselle joka päivä kuvia osoittaen ja nimeten. Luetusta tarinasta voi esittää kysymyksiä ja lukuhetkestä aikuinen voi tehdä hauskan. Sadun kuuntelemiseen lasta ei kannata pakottaa. Tuokion jälkeen lapselle annetaan positiivista palautetta. (Karvonen & Lehtinen 2009, 50—53.)

5.1 Arkiset toimintatavat

Useat lapset oppivat parhaiten, kun opetushetkissä hyödynnetään useaa eri aistikanavaa. Kuulo- ja näköaisti ovat lähes aina lapsen toiminnassa mukana tärkeimpinä aisteina, mutta myös liike- ja tuntoaisti voidaan huomioida oppimiskokemuksen vahvistamiseksi. Rytminen toiminta auttaa lasta muistamaan opitun asian paremmin. (Karvonen & Lehtinen 2009, 51.)

Lukeminen. Lukemistilanteet tulee toteuttaa lapsen iän ja kehitysvaiheen mukaisesti. Ensimmäiset lukuhetket voisivat olla lyhyitä, jolloin esimerkiksi katsellaan helppoa kuvakirjaa. Lapsella on hankaluuksia keskittyä, jos hän ei ymmärrä tekstin sisältöä tai siinä ei ole hänen kokemusmaailmaansa tai tunteisiinsa sopivia aiheita. Aluksi lapsen voi olla vaikea oppia pysähtymään hetkeen, kuuntelemaan ja pohtimaan kuultua. Usein lapsi toivoo samojen kuvakirjojen tai tarinoiden kertaamista yhä uudelleen. Kun lapsi oppii muistamaan tarinan paremmin, lopulta hän osaa kertoa tarinan ulkoa. Lukemistilanne on vuorovaikutusta, johon on voi sisältyä pohdintaa, keskusteluja sekä vuorottelua. Lapsen mielenkiintoa voidaan lisätä kysymyksillä. Kirjoitettua tekstiä voidaan myös tutkia yhdessä, miltä jokin sana näyttää, mitä kirjaimia siinä on ja onko sana pitkä vai lyhyt. Näin lapsi oppii vähitellen tunnistamaan sanoja ympäristöstään. Varhaiskasvatuksessa lasten nimet ovat usein merkitty esimerkiksi vaatteisiin ja muihin tavaroihin. Sanavarasto kasvaa ja lapsi saa kokemuksen sanojen tunnistamisesta. (Siiskonen ym. 2014, 325—326.)

Lukuhetki on hyvä oppimistilanne. Kirjojen avulla tutustutaan kirjoitettuun tekstiin ja kuviin, jolloin ne motivoivat lasta oppimaan herättäessään kiinnostusta ympäröivää maailmaa kohtaan. Tilanne mahdollistaa läheisyyden, kun lapsi voi olla aikuisen vieressä tai sylissä. Tällöin lukuhetkestä muodostuu vuorovaikutuksellinen tilanne. Aikuisen läsnäolo innostaa lasta ja luo miellyttävän ilmapiirin. Aikuinen voi tarinaa kertoessaan aloittaa keskustelun kuvista, sanoittaa kirjan tapahtumia ja esittää kysymyksiä tarinasta lapsen mielenkiinnon ylläpitämiseksi. (Koivula & Hännikäinen 2017.)

Vuorovaikutus. Lapsen vuorovaikutuksen kehittyminen vaatii aikuisen mukautumista lapsen ikäkauden mukaisiin tarpeisiin eli hänen kehityshaasteisiinsa vastaamista. Herkkyys reagoida lapsen viesteihin on erityisen tärkeää. Aikuisen tulisi pyrkiä tunnistamaan lapsen käyttäytymisen taustalla olevia tunnetiloja ja virittäytyä niiden mukaisesti. Vuorovaikutus on paljon myös ei-kielellistä viestintää, jolloin aikuiselta vaaditaan eläytymistä ja omien vaistojen käyttämistä. Katseet, eleet ja äänenpainot ovat merkittäviä, eikä ne rajoitu vain vauvaikään, vaan ovat aina tärkeitä. (Sinkkonen 2008, 269.)

Ympäristön vuorovaikutus on yhteydessä kielenkehitykseen. Aikuinen keskustelee luonnostaan lapsen kanssa tämän kielellisten taitojen mukaisesti, esimerkiksi käyttäen lyhyitä ja helppoja ilmaisuja. Lapsen kanssa nimetään asioita ja tunteita sekä laajennetaan ilmaisuja toistojen avulla. Lapsen kertoessa tarinaa, aikuinen voi osoittaa kiinnostuksensa esittämällä tarkentavia kysymyksiä. Aikuinen voi myös rohkaista lasta jatkamaan tarinaa ja eläytymään siihen. Aikuisen osoittama kannustus ja lapsen kerronnan kunnioitus rohkaisevat lasta vuorovaikutukseen ja itsensä ilmaisemiseen. (Aro & Siiskonen 2014, 189.)

Lapsen kielellistä kehitystä voidaan tukea lähes kaikissa arkipäiväisissä vuorovaikutustilanteissa. Monet näistä tilanteista vahvistavat samalla muistia, kielellistä tietoisuutta, nimeämistaitoja ja sitä kautta myös valmiuksia oppia lukemaan ja kirjoittamaan. Muun muassa lorut, laulut ja sanaleikit tutustuttavat lapsen sanojen rakenteisiin ja rytmeihin. (Siiskonen ym. 2014, 324—325.)

Leikkiminen. Alle kouluikäiselle lapselle on ominaista mielikuvituksen rikkaus. Lapsen leikkiminen kehittyy vaiheittain. Ensimmäisenä merkinä leikin alkamisesta voidaan pitää lapsen hymyä. Kun lapsi oppii istumaan ja konttaamaan, leikin mahdollisuudet kasvavat. Lapsi leikkii aluksi yksin ja vasta kolmantena ikävuotena hän alkaa kiinnostua muiden lasten kanssa yhdessä leikkimisestä. Nelivuotiaana varsinaiset ryhmäleikit alkavat, jolloin lapset kokoontuvat yhteen leikin merkeissä. Viiden vuoden iässä lasta kiinnostavat leikit, joissa on selvät säännöt ja johtaja. Ulkoleikit saavat fyysisiä piirteitä, kuten hyppimistä ja kiipeämistä. Leikki on kaikenikäisille lapsille opettavaista suhtautumista ympäröivään maailmaan, omien sisäisten kykyjen harjoittelua ja sosiaalisten taitojen opettelua. (Dunderfelt 2011, 78—79.) Jo pienet lapset ovat kiinnostuneita toisistaan, ja mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa, sitä tärkeämmäksi ikätovereiden merkitys kehittyy. Saman ikäiset lapset ovat erityisen tärkeitä sosiaalisten taitojen kehittymiselle, taidolle olla ryhmässä, sukupuoli-identiteetille ja itsetunnolle. (Sinkkonen 2008, 273.)

Samat ikäiset lapset ovat miellyttävää leikkiseuraa ja leikin sisältämät teemat saattavat olla hyvinkin monimutkaisia. Viisivuotiaiden puheen ollessa selkeää, lapset pohtivat yhdessä mielikuvitusta käyttäen leikkiin osallistuvien rooleja. Tutut ammatit ja mukavat tapahtumat ovat leikeissä näkyviä aiheita. Viisivuotias ymmärtää leikin

ja todellisuuden eroavaisuuden. Kannustus ja lohdutus auttavat selviytymään vastoinkäymisistä, joita voi ilmentyä leikin yhteydessä. (Karvonen & Lehtinen 2009, 26—28.)

Leikkiminen on lapsen tapa opetella ja käsitellä uusia asioita. Leikin avulla lapsi tutustuu itseensä ja saa ilon kokemuksia. Hän saa mahdollisuuden kokeilla asioita ja asettaa itselleen hallittavissa olevia haasteita. Leikkiessään lapset saavat palautetta ympäristöstään, tarkkailevat toisiaan ja oppivat toisiltaan. Lapselle leikki on keskeisin oppimisen väline, jonka ympärille tulee rakentaa kehityksen tukeminen. (Aro & Siiskonen 2014, 188—189.)

5.2 Lukemisen materiaalit

Äänikirjat. Äänikirjat kehittävät lapsen keskittymiskykyä ja auttavat eläytymään samalla tavalla kuin aikuisen ääneen lukeminen. Samalla, kun lapsi kuuntelee äänikirjaa, hän voi piirtää tarinassa olevia tapahtumia. Vanhempi voi tallentaa omaa lukemistaan ja lapsi voi kuunnella sitä iltasatuna ollessaan poissa kotoa, samalla lievittäen koti-ikävänsä. Äänikirjoja on nykyään tarjolla paljon ja monipuolisesti. Monet painetuista kirjoista on julkaistu myös äänikirjana. Vaikka lapsi on oppinut jo lukemaan, on hän kuitenkin innokas kuuntelemaan satuja. Äänikirjat kasvattavat lapsen kykyä keskittyä ja eläytyä. Jotkut lapset innostuvat myös piirtämään kuunnellessaan satua ja täten kuvittamaan mielikuvitusmaailmaansa. (Heikkilä-Halttunen 2015, 86.)

Kuvakirjat. Kuvakirjat auttavat lasta ymmärtämään sosiaalista elämää. Niistä lapsi voi löytää lohtua, vertaistukea sekä rauhaa haastavissakin elämäntilanteissa. Kuvakirjasta lapsi voi saada taide-elämyksiä. Kaksivuotias lapsi ymmärtää, ettei kirja ole vain esine. Hän toivoo aikuisen lukevan ja olevan lähellä. Pieni tarina on helppo kuunnella ja nauttia samalla kuvista. Kuvakirjojen lukemistilanteet ovat vuorovaikutuksellisia. Lukeminen ei aina suju heti, sillä lapsi voi kommentoida ja kysellä kuvista jatkuvasti, jolloin aikuinen voi turhautua saman kuvan katseluun. Kuvakirjan katselua voi kehittää lapsen keskittymiskyvyn ehdoilla. Neljä- viisivuotias keksii oman tarinan kirjan kuvista. Vaikka lapsi ei osaa lukea, hän malttaa viettää aikaa kirjojen ääressä kuvia katsellen ja kertoen ääneen tuttua tarinaa. Kuvakirjoissa teksti ja

kuva ovat tasapainossa. Sitä lukiessa lapselle sivun kääntäminen on jännittävä tapahtuma, etenkin, jos kaikkea kerrontaa ei ole selitetty tekstinä. Sankari on usein eläin tai tavallinen lapsi. Kuvakirja on lapselle myös tietokirja. (Heikkilä-Halttunen 2015, 35—47, 69.)

Pelit ja digitaaliset välineet. Karvonen ja Lehtinen (2009, 53) kertovat, että lapsille on saatavilla opettavaisia pelejä. Heidän mukaansa lapsi voi käyttää pelejä yhdessä aikuisen kanssa. Täten opettavaiset pelit tukevat lapsen kielellistä kehitystä aikuisen ohjatessa. Monet pelit ovat pelattavissa internetin välityksellä tai ladattavissa tietokoneille tai tableteille.

Papunetistä löytyy tietoa, apua ja monenlaista materiaalia, erityisesti heille, jotka eivät kommunikoi puhumalla tai joille puheen ymmärtäminen on vaikeaa. Lisäksi tietoa tarjotaan läheisille ja alan ammattilaisille. Papunetin ideana on tarjota oppimisessa, ymmärtämisessä sekä kommunikoinnissa tukea tarvitseville keinoja ilmaista itseään, kokea kuulluksi tulemistä sekä yhteiskuntaan osallistumista. (Papunet 6.9.2018.) Sivustolta löytyy esimerkiksi viittomia, kommunikointikansioita, erilaisia kuvia ja videoita sekä paljon pelejä. (Papunet 2018). Tiedämme, että kaikilla Papunetin käyttäjillä ei ole erityisiä tarpeita. Se on suosittu sivusto pienistä lapsista aina esikouluikäisiin asti. Papunetissä lapsia kiinnostaa pelit, joita pelatessaan he oppivat samalla loogista päättelykykyä, silmän ja käden yhteistyötä sekä hienomotoriikkaa.

Ekapeli pelattava oppimispeli tietokoneelle ja mobiililaitteille. Sen avulla voidaan harjoitella lukutaidon perusteita. Ekapeli nimeltä Alku harjoitellaan kirjainten, tavujen ja sanojen oppimista. Ekapeli-Maahanmuuttaja on tarkoitettu erityisesti maahanmuuttajalasten suomen kielen perustaitojen opetteluun. Pelit ovat kehitetty Niilo Mäki instituutin ja Jyväskylän yliopiston yhteistyönä. (Lukimat [viitattu 16.11.2018].)

Bee-Bot on pienille lapsille suunniteltu ampiaisen muotoinen robotti. Tätä laitetta on helppo käyttää opetuksessa, ongelmanratkaisukyvyn kehittämiseen ja hauskanpitoon. Bee-Botiin on saatavilla myös lisävarusteita, kuten alustamattoja. Robotista on tehty kestävä ja värikäs houkutteleva lapsia leikkimään. Bee-Botiin voi ohjelmoida komentoja, jotka ohjaavat sen liikkumista. Äänillä ja valoilla se ilmoittaa liikkeistään. (Terrapin 2016.)

Quiver yhdistää fyysisen värityksen nykyajan teknologiaan. Väritys on ollut jo pitkään lasten lempipuhia. Quiverilla lapset voivat 3D-teknologiaa hyödyntäen herättää eloon värityksensä kuvat. Sitä voi hyödyntää myös pedagogisissa hetkissä elävöittämään kuvia esimerkiksi planeetoista. (Quivervision 2016.)

Sadutus. Sadutus on menetelmä, joka on käytössä päiväkodeissa ja muissa varhaiskasvatuksen yksiköissä. Sadutuksen päämääränä on, että aikuinen selvittää lapsen ajatuksia vilpittömästi. Aikuinen pyytää lasta kertomaan sadun tai tarinan, jonka aikuinen kirjoittaa sanatarkasti. Aikuinen ei anna lapselle valmista aihetta. Aikuinen voi osoittaa keskittymisensä ilmeillään, puuttumatta kuitenkaan sadun sisältöön. Kun lapsi kertoo sadun olevan valmis, aikuinen lukee sen hänelle ääneen. Jos lapsi haluaa tehdä korjauksia kertomaansa, se on mahdollista. (Karlsson 2014, 24.)

Ideana on kertoa ajatuksensa ääneen tarinaksi, sillä myös lapsilla on tärkeää saottavaa. Aikuisella on mahdollisuus näyttää kiinnostuksensa lapsen ajatuksia kohtaan. Saduttua voi yhtä lasta kerrallaan tai toimia isommissa ryhmissä. Sadutuksesta on paljon hyötyä. Lapsipsykologisesta näkökulmasta katsoen sadutus antaa lapselle ja aikuiselle yhteistä, kiireetöntä aikaa. Hiljaisemmatkin lapset rohkaistuvat puhumaan ääneen ajatuksiaan, kun taas vilkkaammat lapset keskittyvät kuuntelemaan mielenkiinnolla toisen tarinaa. Sadutus voi myös nostattaa ryhmähenkeä. Satujen ja tarinoiden avulla lapsi pystyy jäsentämään elämäänsä, myös pelkojaan ja ilonaiheitaan. Lapselle voidaan ehdottaa myös tarinan piirtämistä ennen sadun kertomista. Tämä voi helpottaa lapsen sannallista kerrontaa (Heikkilä-Halttunen 2015, 120.)

Karlssonin (2014, 181) mukaan aikuisten on joskus vaikea ymmärtää lapsen satua. Lapsen sadut saattavat olla aikuiselle hyvin vieraassa muodossa, sillä ne saattavat tuntua liian yksinkertaisilta tai epä johdonmukaisilta. Lapsen kertoman tarinan jokainen lause voi tuoda esille päivän tapahtumia, leikkejä, ajatuksia, kiinnostuksen kohteita, tunteita ja toimintatapoja. Tällä tavoin aikuinen pääsee pohtimaan jo omasta lapsuudestaan unohtamia toimintatapoja, suunnitelmallisuutta, syitä ja seurauksia. Lasten kulttuuria aikuisten ei pitäisi kuitenkaan romantisoida, vaan ymmärtää. Perussadutuksessa lapsi voi kertoa tarinaa vapaasti ja valitsemalla aiheen

itse. Aihesadutuksessa lapsi päättää aiheen, josta haluaa kertoa, jonka jälkeen yhdessä sovitaan aiheen rajauksesta. Tällöin tarinaa voidaan hyödyntää esimerkiksi arjen suunnittelussa. (Karlsson 2014, 181—182, 188.)

Lasten olennaisina pitämät asiat eroavat aikuisten tärkeinä pidetyistä tapahtumista. Lasten kertomusten avulla aikuiset voivat oppia uusia asioita jopa tutuista lapsista, samalla huomaten lasten luovat taidot. Sadutuksessa käyvät ilmi asiat ja tapahtumat, jotka ovat tärkeitä lapsen arjessa. Täten aikuinen voi suunnitella päiväkodin arkea lapsilähtöisesti. Sadutuksen avulla voidaan huomioida muutoksia lapsen elämässä, jotka eivät muulla keinoin tule ilmi tai vaikuta huolestuttavan lasta. (Karlsson 2003, 119.)

Lapselle sadutus on elämyksellinen kokemus kuulluksi ja arvostetuksi tulemisesta. Itsetunto sekä luottamus itseen kasvavat. Lapsi kokee iloa huomattaessaan osavansa itse kertoa sadun alusta loppuun. Sadutuksessa lapsi pääsee nauttimaan myös toisten kertomista tarinoista. Sadutus on yhteinen kokemus, jonka avulla kohotetaan tunnelmaa sekä me-henkeä usein ilon ja huumorin kautta. Tämän avulla lapsi saa rohkeutta kertoa itsestään yhä enemmän muissakin tilanteissa. Sadun kautta onnistutaan purkamaan ilon lisäksi myös suru ja muut mieltä painavat tapahtumat, joista voi olla muuten vaikea puhua. Äidinkielen opiskeluun innostaminen tapahtuu, kun löydetään yhteys puhutussa ja kirjoitetussa kielessä. Myös aikuinen hyötyy saduttaessaan lasta. Aikuiset huomaavat lapsen pitävän eri asioita tärkeinä kuin itse pitävät. Tämä saattaa aikuisen lapsen tasolle ja auttaa lapsen arjen ymmärtämisessä. Sadutus on tehokas keino lapsen kuuntelemiseen ja hänelle ajan antamiseen. Sadutus tuo päiväkodin arkeen rutiineja, jos sadutus tapahtuu säännöllisin väliajoin. Tällöin sadutuksesta tulee luonnolliselta tuntuva toimintatapa ja ammatillinen toimintakulttuuri. Sadutuksen yhteydessä voi harrastaa kirjeenvaihtoa esimerkiksi toisen päiväkodin kanssa. (Karlsson 2003, 119.)

6 LUKEMISEN VAIKUTUKSET

Tähän kappaleeseen on kirjoitettu lukemisen tuomia vaikutuksia. Lukemisen positiiviset hyödyt ovat lähtöisin useasta eri tekijästä. Vaikutuksia on monia, mutta vuorovaikutustaitojen kehittyminen näyttäytyy yhtenä merkityksellisimmistä. Huomaisimme myös, että moni vaikutus liittyy myös johonkin toiseen vaikutukseen, esimerkiksi fyysinen syli tuo psyykkistä turvallisuudentunnetta ja sosiaalista kontaktia toisen ihmisen kanssa. Tämän tapaisia hyötyjä kirjasimme seuraaviin kappaleisiin löytämistämme kirjallisista lähteistä.

6.1 Vuorovaikutus ja läheisyys

Lapsella, joka on saanut läheisyyttä ja huolenpitoa jo vauvaikäisenä, on paremmat edellytykset normaaliin kielelliseen kehitykseen. Tällöin lapsen on helpompi oppia ongelmanratkaisua, käsitteiden muodostamista sekä loogista päättelykykyä. Myös perheen välinen tunnekieli on tärkeää. Tähän kuuluvat tunteet, eleet, ilmeet sekä keskinäinen viestintä. Kirjallisuusharrastus opettaa lasta käyttämään kieltä erilaisten tunteiden ilmaisemisessa. Lapsi oppii myötäelämään herkästi toisten tunteita. Kun kirjojen lukemisesta tulee mieluinen tapa viettää vapaa-aikaa, lapsesta kehittyy hyvä keskustelija, joka ottaa kantaa luettuun, perustelee omia ajatuksiaan ja eläytyy myös muiden näkökulmiin. Perheenjäsenten arkinen ja tasa-arvoinen keskustelu lisää vuorovaikutustaitoja. (Heikkilä-Halttunen 2015, 11—12.)

Lapselle lukeminen, keskustelu, riimitely, loruilu ja kielellä leikkiminen edistävät lapsen kielellistä kehitystä, joka tukee muistitoimintoja. Tämä kaikki kehittää luke-
maanoppimisprosessia. Kun lapselle luetaan paljon, hänelle muodostuu lukutottumus. Lapsi nauttii sadun kuuntelusta, vaikka hän osaisi jo itsekkin lukea. Sadun uudestaan lukeminen syventää tarinan ymmärtämistä. Lapsen ja aikuisen yhteinen kirjanlukuhetki on arvokasta aikaa. Aikuisen syli tuo lapselle turvaa, vaikka satu olisikin jännittävä. Lapsi voi samaistua sadun henkilöihin sekä kokea erilaisia tunnetiloja, jolloin lapsen ajattelutaito ja mielikuvitus kasvavat. Aikuinen ja lapsi voivat keskustella tarinan jälkeen heränneistä tunteista. (Karvonen & Lehtinen 2009, 50.)

Kuvakirjojen avulla lapsi oppii sosiaalisia taitoja, jotka ajatellaan olevan hyvinvoinnin edellytys. Näiden taitojen avulla ollaan yhteydessä muihin ihmisiin ja ne helpottavat hankalista tilanteista selviytymistä. Vuorovaikutustaidot kehittyvät lapselle luettujen kirjojen kautta. Näin opitaan kuinka tulla toimeen itsensä ja muiden kanssa. Lapsi eläytyy kirjan tapahtumiin ja alkaa myötäellä tarinassa esiintyvän sankarin tunteita ja samalla oppii keinoja, kuinka säädellä ja ohjata omia tunteitaan arjessaan. Aikuisen kanssa kirjojen katselu ja lukeminen edistävät kielitaidon, tiedon käsittelyn ja oivaltamisen kehittymistä. Puheen kehitys ja sanavarasto laajenevat kuvakirjojen monipuolisen kielen kautta. (Heikkilä-Halttunen 2015, 39.)

6.2 Sadut ja ääneen lukeminen

Useimmilla tarinoilla on jokin opetus, jolla pyritään edistämään moraalista ja eettistä kehitystä. Myös kirjoissa tapahtuvat häpeän tunteesta selviytyminen, itseän luottaminen sekä rohkaistuminen antavat lapselle ajatuksia uskoa omiin kykyihin ja taitoihin. Sadut pyrkivät tuomaan esille ratkaisuja tavoilla, jonka lapsi ymmärtää ikä – ja kehitystasonsa mukaisesti. Saduissa hyvä ja paha ovat selvästi erilliset roolit, joissa hyvä voittaa aina. Tarinoihin sisällytetään lapsuuden haasteita, joihin lapsen on helppo samaistua ja siten antaa lapselle uskoa selviytyä niistä. Nämä haasteet voidaan nimetä lapsen kokemaksi pienuudeksi, sisaren epäoikeudenmukaiseksi kohteluksi, yksinäisyydeksi, häpeäksi, eroiksi, menetyksiksi, kateudeksi, raivoksi sekä henkisiksi kasvamisen pulmiksi. Satujen koetaan olevan hyödyllisempiä lapsen kehitykselle kuin visuaalisen viihteen. Lapselle tarjotaan satujen avulla mielikuvitusmaailman kehittämistä, sillä lapsi voi lukiessaan tai kuunnellessaan kuvitella sadun tapahtumat, henkilöt ja koko sadun maailman. (Sinkkonen 2008, 250—256.)

Lastenlorujen yhteydessä lapsen ihon hellä sively lorun rytmin mukaisesti, tukee hänen hermoston kypsymistä sekä säätelyä. Runojen kertominen viestii lapselle hellyyttä, huolenpitoa sekä rakkautta. Runokielen värikkyyttä auttaa lasta muistamaan runon, vaikkei tietäsikään runossa kaikkien sanojen merkitystä. Runojen lisäksi lorujen ja riimien avulla lapsi oppii tunnistamaan puhutun kielen laskevia ja nousevia kuvioita sekä rytmiä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 14—16.)

Ääneen luettavissa kirjoissa lapselle on hoivaava ja hoitava ulottuvuus. Kirjojen avulla lapsi voi laajentaa käsitystään elämästä. Osa lastenkirjoista on tarkoituksella kirjoitettu terapeuttiseen tarkoitukseen. Täten löytyy myös täsmäkirjoja eli apua tarjoavia lastenkirjoja, kun tarvitaan konkreettista neuvoa, lohtua, sekä ymmärrystä arjessa vastaantuleviin kriiseihin ja traumoihin. (Heikkilä-Halttunen 2015, 52.)

Sanavarasto kasvaa ääneen luettaessa ja tämä innostaa myös lukuharrastukseen. Perheen yhteisistä lukuhetkistä ja puhutun kielen kuuntelusta on apua erityisesti heille, joiden kielelliset taidot ovat puutteellisia. Lukutaito antaa hyvät mahdollisuudet elämään. Se tukee koulumenestystä eli luo pohjan kaikelle oppimiselle koulun eri oppiaineissa. Lukutaito luo lapselle seuraa, iloa ja lohtua. Lisäksi se mahdollistaa kulttuurisen identiteetin rakentamista, henkilökohtaista kasvua ja luo yhteisöllisessä kanssakäymisessä tarvittavia perustaitoja. Uusissa tutkimuksissa on havaittu, että lukutaito auttaa monin tavoin ehkäisemään syrjäytymistä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 175—176.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on kuvata todellista elämää. Kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Aineisto kerätään todellisista ja luonnollisista tilanteista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija luottaa omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti käyttämättä satunnaisotoksen menetelmää. Tutkijan tarkoituksena on löytää odottamattomia tietoja, tämän vuoksi aineistoa tarkastellaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Tutkija ei määrää sitä, mikä on tärkeää. Tutkimuksessa suunnitelmia muutetaan tilanteiden mukaan, joten se täytyy toteuttaa joustavasti. Tapaukset käsitellään ainutlaatuisina ja aineisto tulkitaan sen mukaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.)

Haastattelu on sopiva ja joustava menetelmä, kun tutkitaan ihmistä. Tällöin ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Haastatteluissa on mahdollista ymmärtää haastateltavan vastausten takana olevia motiiveja. Lisäksi ilmeet, eleet ja käyttäytyminen helpottavat vastausten ymmärtämistä ja joskus auttavat ymmärtämään sellaisia merkityksiä, joita ei muuten tulisi ilmi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34.)

Teemahaastattelu on avoimen- ja lomakehaastattelun välimuoto. On tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa järjestystä tai muotoa. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.) Teemahaastattelussa kaikille haastateltaville on samat aihepiirit ja teemat. Teemahaastattelu ei edellytä tiettyä yhteistä kokemusta, vaan on olettamus, että yksilön ajatuksia, kokemuksia, tunteita sekä uskomuksia voidaan tutkia tämän menetelmän avulla. Näin haastateltava saa äänensä kuuluviin. Teemahaastattelu huomioi haastateltavien tulkinnat ja keskeistä on heidän asioilleen antamat merkitykset. Teemahaastattelut syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.)

7.2 Haastattelujen lähtökohdat

Suoritimme laadullisen tutkimuksen teemahaastatteluna. Tutkimuskysymyksiemme valmistuttua lähetimme tutkimuslupa-anomuksemme Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatusjohtajalle Aija-Marita Näsäselle. Saatuamme hyväksytyt tutkimuslupapäätöksen (Liite 1), otimme yhteyttä kahteen eri päiväkotiin Seinäjoella haastatellaksemme yhteensä kahdeksaa lastentarhanopettajaa. Lähetimme päiväkotien johtajille sähköpostitse haastattelurungon (Liite 2), jonka he tulostivat haastateltaville. Näin haastateltavat saivat etukäteen pohtia opinnäytetyömme aihetta ja omia vastauksiaan kysymyksiimme. Haastattelut toteutimme yksilöhaastatteluna lastentarhanopettajien työajalla 17.9.—27.9. 2018.

Haastattelurunkomme sisälsi neljä pääkysymystä ja näiden alle kirjoitimme täsmen- täviä sanoja syventämään haastattelua. Lisäksi halusimme kuulla haastateltavien työhistoriasta ja koulutustaustasta. Suurella osalla on kokemusta useasta eri päiväkodista ja monen ikäisistä lapsista. Haastateltavillamme työhistorian määrä oli hyvin vaihteleva. Osa heistä on valmistunut lastentarhanopettajaksi vasta muutama vuosi sitten, ja osalla työkokemusta on kertynyt usean vuoden ajan erilaisista päiväko- deista ympäri Suomea.

Jaoimme tulokset viiteen aihealueeseen neljän sijasta. Huomasimme varhaiskasva- tussuunnitelman tulevan haastatteluissa esiin omana osuutenaan. Aiheina ovat lu- kemisen vaikutukset, arkiset lukemistilanteet päiväkodissa, lukemiseen aktivoivat menetelmät, yksilölliset tarpeet ja varhaiskasvatussuunnitelman toteutus ja tavoit- teet.

Tulokset pohjautuvat tutkimuskysymyksiimme, joita ovat:

1.Mikä on lastentarhanopettajien mielestä lukemisen vaikutus lapsen psyykkiselle, fyysiselle sekä sosiaaliselle hyvinvoinnille?

2.Miten lukemista toteutetaan päiväkodin arjessa ja millaisin menetelmin

7.3 Haastattelujen toteutus ja analysointi

Lähetimme kysymykset alakysymyksineen lastentarhanopettajille. Huomasimme selvän eron heissä, jotka olivat ennalta tutustuneet materiaaliimme verrattuna heihin, jotka tiesivät vain opinnäytetyömme aiheen. Alakysymyksien avulla saimme tarkennettua pääkysymyksiämme, joka oli hyvä varsinkin heitä haastatellessa, jotka eivät olleet tutustuneet aiheeseemme ennen haastattelutilannetta. Kysymyksiin ennalta tutustuneet olivat löytäneet laajempia seikkoja kerrottavaksi jokaiseen teemaamme, kuin he, jotka eivät ehtineet tutustua haastattelurunkoomme ennalta. Huomasimme onneksemme, että alakysymyksemme eivät ohjailleet liikaa heidän vastauksiaan. Tuntui, että ennalta kysymyksiä miettineen lastentarhanopettajat olivat aidosti kiinnostuneita aiheestamme ja halusivat kertoa paljon mieleensä tulleita arkisia asioita päiväkodista.

Saamamme vastaukset olivat hyvin moninaisia. Osa haastatteluamme osallistujista vastasi suppeasti, vain nykyhetkeä ja kirjallisuutta miettien. Muutamat vastasivat syvällisesti tulevaisuuttakin miettien, he osasivat peilata ajatuksiaan useasta eri hyvinvoinnin näkökulmasta sekä yhteisön ja yhteiskunnan kannalta. Vastausten monipuolisuus yllätti meidät aineiston analyysihetkellä.

Tuomen ja Sarajärven teos (2018, 123) kertoo laadullisesta tutkimuksesta. Prosessimme alkoi haastattelujen nauhoituksella. Haastattelut olivat kestoaltaan 11—30 minuuttia. Haastattelutuloksia olemme analysoineet kuuntelemalla nauhoitettuja haastatteluja ja kirjoittamalla ne auki sanasta sanaan eli litteroimalla. Litteroidusta materiaalista tuli noin 30 sivua pitkä, jolloin päätimme lyhentää vastauksia poistamalla täytesanat ja merkityksettömät seikat. Haastatteluja kävimme läpi lukemalla useaan kertaan, jotta perehdyimme sisältöön riittävästi. Tämän jälkeen etsimme litteroidusta tekstistä pelkistettyjä ilmauksia ja alleviivasimme ne värikynin. Listasimme pelkistetyt ilmaukset ja etsimme samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia niistä. Listan valmistuttua kokosimme sen käsitekartaksi, jolloin termit oli helpompi jakaa pää- ja alaluokkiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123.) Käsitekartasta näkee selkeästi eri aiheiden yhdistymisen toisiinsa sekä niiden pääaiheen liittymisen isompaan teemaan ja tutkimuskysymyksiin. (Aveyard 2010, 29). Teemoittelu tarkoittaa analyysivaiheessa aineistosta nousevien näkökulmien tarkastelua, jotka ovat usealle haastateltavalle yhteisiä. Nämä usein perustuvat teemahaastattelun aiheisiin ja

yleensä ainakin pääteemat tulevat ilmi. Näiden lisäksi haastatteluissa tulee esille paljon muitakin teemoja, jotka voivat olla kiinnostavampia kuin alkuperäiset. Aineistoista nousseet teemat ovat perustana tutkijan tulkinnoille. Vaikkei haastateltavat ilmaisisi samoilla sanoilla asiaa, luokittelee tutkija ne kuitenkin samaan teemaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 173.) Teemoittelun jälkeen pystyimme jäsennetyt aiheet järjestelemään tärkeysjärjestykseen tutkimuskysymyksiin peilaten, jolloin kirjoitimme ne opinnäytetyöhömme tuloksiksi. Tutkimustuloksissa esiintyvät lainaukset ovat kopioitu litteroidusta tekstistä.

7.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkijan keinot koskevat tutkittavien suojaa, tiedonhankintaa sekä tutkijan omaa toimintaa. Selvitämme haastateltaville tutkimuksemme tavoitteet ja menetelmät. Tutkittavat henkilöt saavat vapaaehtoisesti osallistua haastatteluun. Tutkimuksessa saatuja tietoja emme luovuta ulkopuolisille, tietoja hyödynnetään vain luvattuun tarkoitukseen opinnäytetyössämme. Haastateltavat jäävät anonyymeiksi. Viittaamme aikaisempiin tutkimustuloksiin sekä menetelmiin asianmukaisesti, emme harhaanjohta raportointia tai tuloksia. (Tuomi 2007, 145—146.)

Tutkimuksen tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin, mutta toisaalta eettiset kannat vaikuttavat tutkimuksessa tehtyihin ratkaisuihin. Eettisyys on yksi osa tutkimuksen luotettavuutta ja laatua. Tutkimusetiikka on vastuullisesti oikeiden toimintatapojen noudattamista, tieteen loukkausten tunnistamista sekä torjumista. Tieteen loukkauksiin kuuluvat julkaisujen tutkijoiden vähättely, vähäinen viittaaminen ja tutkimustulosten harhaanjohtaminen. Vastuu tieteellisen käytännön noudattamisesta on tutkijoilla sekä tutkimusyksikön johtajalla. Tutkimusetiikkaan sisältyvät osallistuvien henkilöiden tiedottaminen, aineiston keruu, analyysin tekoon käytettävien menetelmien luotettavuus, anonyymiteetti sekä se, miten tutkimustuloksia saa esittää. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 147—153.)

Luotettavuuteen vaikuttaa totuus. Tutkijan on oltava puolueeton. Haastateltavan ikä, sukupuoli, virka-asema tai muu tekijä ei saa vaikuttaa tutkijan havainnointiin. Laa-

dullista tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, sillä siihen ei ole yksiselitteistä ohjetta. Arvioitaessa voidaan pohtia tutkimuksen tarkoitusta ja kohdetta, tutkijan sitoutuneisuutta, aineiston keruu- ja haastattelumenetelmiä, haastateltavien valintaa sekä yhteydenottotapaa, tutkimuksen kestoa, luotettavuutta, raportointia sekä aineiston analyysia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 158—164.)

Luottamuksellisuus tarkoittaa tutkimusaineistossa niitä sopimuksia ja lupauksia, joita aineistonkäytöstä tehdään haastateltavien kanssa. Tutkijan antamaan lupaukseen aineiston käytöstä ja käyttötarkoituksesta haastateltavat voivat luottaa. Luottamuksellisuudessa tärkeintä on, että aineistoa hyödynnetään sovitulla tavalla. (Kuula 2011, 89—90.)

8 HAASTATTELUJEN TULOKSET

Kokosimme haastattelujen tulokset yhteen lukuun teorian jälkeen. Kirjoitimme tulokset yhtäläisin teemoin teorian kanssa. Tässä luvussa kerromme lastentarhanopettajien ajatuksia lukemisesta päiväkodissa.

8.1 Lukemisen vaikutukset lapsen kasvuun ja kehitykselle eri näkökulmista

Tutkimustuloksia vertaillen totesimme, että haastateltavat kertoivat meille eniten asioita lukemisen vaikutuksista. Jaoimme vaikutukset psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Lisäksi jaoimme tulokset myös maailmankuvan laajentamiseen sekä yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin näkökulmiin. Seuraavissa kappaleissa tuomme esille haastateltujen lastentarhanopettajien pohdintoja.

Psyykkiset vaikutukset. Lukemisen on tarkoitus antaa lapselle positiivisia kokemuksia. Lukuhetken tulee olla kiva sekä hauska ja tällä tavalla lisätä motivaatiota kirjallisuutta kohtaan.

--saadaan porukka koolle ja meillä on kivaa ja se on hauskaa ja se on tärkeintä jotenkin siinä, että saa sen motivaation ja hauskuuden sitte. (H2.)

Rento lukutilanne auttaa lasta rauhoittumaan ja keskittymään. Turvallisuuden ja välittämisen tunne lisääntyy, kun kokoonnutaan pienryhmässä tyynynurkkaukseen.

--välillä ehdottelenkin ite että luettaisko ja monesti se toimii vähä sellaisena rauhottumisen keinona sitten että pysähdytään ja luetaan-- (H5.)

Puolet lastentarhanopettajista kertoivat, että kirjan avulla erilaisia tunteita ja vaikeiden aiheita voi käsitellä turvallisesti. Kirjan herättämien tunnetilojen käsittely auttaa ymmärtämään elämän tapahtumia, esimerkiksi kiusaamista ja kuolemaa lapsen ymmärtämällä tavalla.

--Lukemisen avulla voidaan käydä tosi tärkeitä teemoja läpi just esimerkiksi tämä kuolema ja sitte tuoda näitä teemoja lapsille ymmärrettäväksi sillä tavalla mitkä he ymmärtää helposti justiin vaikka tuo kiusaaminen ja vanhempien ero tai joku tämmönen että meillä on ollut tilanteita missä niinkun lapset ei oo halunnu jotain toista lasta leikkiin

sitä sitten ollaan sanottu että otetaanpas tästä nyt tällänen kirja ja sitten ollaan luettu siitä ja sitten on keskusteltu siitä ja ovat ymmärtäneet siitä sitten , sitten onkin käytös muuttunut että on sillä huomattavasti ollut hyötyä. (H7.)

Omien tunteiden säätelytaidot ja empatiakyky kehittyvät tarinoiden kautta, joihin lapsi pystyy samaistumaan. Nämä tarinat lisäävät itsesäätelytaitoja, lapsen saadessa hyviä toimintamalleja. Suurin osa haastateltavista kertoi, että lukemisen avulla lapsen mielikuvitus kasvaa.

--kirjan äärellä niin se ja sitten et siinä nyt voi käsitellä monia eri asioita, tunteita, pelkoja, ja mielikuvitus lisääntyy ja empaattisuus ja vuorovaikutus toisia kohtaan, että siinä on aika paljon erilaisia tekijöitä-- (H3.)

Myös uteliaisuus sekä rohkeus ympäröivään maailmaan heräävät. Lapsen itsetunto vahvistuu ja identiteetti kehittyy hänen vertaillaessaan kirjoissa esiintyviä toimintatapoja ja kehon ominaisuuksia itseensä ja ympärillä oleviin ihmisiin.

Nyt Teemu ja Sanna -kirjat on ihan poppis meidän ryhmässä kun se on niin noitten arkea ja sitä tavallista elämää ja lapsia kiinnostaa nyt kovasti täs ryhmässä tämä tytöt ja pojat on vähän erilaisia ja niissä kirjoissa tulee aika paljon sitä yhtä ja samaa missä ne riisuu ja siinä ihmettelevät että kuinka ollaan ihan samanlaisia mutta joku juttu meissä on eriä. (H1.)

Psyykkisiin vaikutuksiin sisältyvät lapsen kognitiiviset toiminnot. Tarinan ”punainen lanka” johdattelee lapsen loogiseen ajatustyöhön. Saduissa ilmenee usein syy-seuraussuhteita, jotka opettavat lapselle moraalia, eli mikä on oikein ja mikä väärin.

Tarinoissa hirveesti pohditaan ihan jo arvoja, että aika usein niissä on joku opetus kirjoissa, että niitten äärelle pysähdytään, että miltä tuntuu se valehteli ja ei kertonu niinku asia oli miltä siitä tuntu ja mikshän se teki niin ja sit huomata, että niistä on jotain seuraamuksia, niistä asioista, opetella sitä. (H1.)

Kognitiivisiin toimintoihin sisältyy lukemaan oppiminen. Lapsi tarvitsee harjoitusta kielelliseen muistiinsa, joka sisältää kielellisen tietoisuuden, kielelliset taidot sekä kielenkehityksen. Kielen rikastuttaminen sanoilla, käsitteiden ymmärtäminen ja sanajärjestys vahvistavat lapsen äidinkieltä. Usean haastateltavan mukaan sanavarasto kasvaa lapsella nopeasti, kun hänen kanssa ollaan vuorovaikutuksessa ja luetaan kirjoja.

No totta kai lapsella se sanavarasto karttuu todella paljonkin niinkun lukemisen äärellä, että lapset oppii uusia sanoja, huomaa niinku hyvin nopeastikin ja sitten se sellainen kielellinen muisti kehittyy valtavasti-- (H2.)

--kielenkehitykseen on paljon hyötyä, että luetaan että sellanen niinkun sanavaraston laajuus sen kyllä huomaa ja sellaset niinku kielen käytön monipuolisuus näkyy ehkä sitten taas vähä vanhemmissa lapsissa. (H5.)

Lapsi pyytää usein toistamaan yhä uudestaan hänelle mieluisan kirjan. Lapsi muistaa tarinan lopulta ulkoa ja osaa kertoa siitä omin sanoin. Tämä kaikki kehittää lapsen puhetta.

--on tosi tärkeää, että lukee sitä samaa kirjaa, että se tulee toistolla ja se on sellasta mielekästä ja lapsi haluaa kuulla uudestaan ja uudestaan sen saman tarinan niin he oppiikin yhtäkkiä sen tarinan että he alkaakin itse lukea sitä kirjaa tai alkaa itse nimetä sieltä kuvista asioita-- (H2.)

Päiväkoti-ikäistä lasta kiinnostaa kirjaimet, varsinkin hänen etunimensä ensimmäinen kirjain. Pian kiinnostus laajenee myös perheenjäsentensä kirjaimiin. Vähitellen lapsi oppii lukemaan oman nimensä sekä tunnistaa sen kirjoitettuna. Hän haluaa itsekin kirjoittaa oman nimensä ja siitä muodostuu kirjoittamisen taito.

--aika moni jo näistä kolme-nelivuotiaista on oppinut lukemaan sen oman nimen, näkee miltä se näyttää ja tunnistaa sen eri paikoista että joku jo kysyy että miksi mun nimi lukee täällä paperissa tai ja aamuhetkellä katotaan ketä tulee paikalle niin siellä on nimet että ne tosi moni jo tunnistaa sen miltä se oma nimi näyttää että sellasia ja osaa näistä nelivuotiaista kiinnostaa ihan ne jo tarkkailee sillä tavalla että toiki alkaa samalla ku minä tai tuo alkaa ismän kirjaimella tai että että saattavat tietää perheenjäsentenkin nimiä, että se selvästi alkaa kiinnostaa-- (H1.)

Kirjoittaminen tukee lukemaan oppimista ja ymmärtämään luettua. Sanat muodostavat lauseita, joilla on johdonmukainen merkitys tarinassa.

Fyysiset vaikutukset. Fyysinen kosketus on tärkeää jokaiselle ihmiselle, erityisesti kasvavalle ja kehittyvälle lapselle. Lukemishetket ovat oiva tilaisuus aikuiselle tarjota lapselle fyysistä turvallisuuden tunnetta ottamalla syliin ja silittämällä.

--jos aattelee ihan fyysistä niin että toiset tykkää tosi paljon olla sylissä ja niinku --sellainen läheisyys ja kosketus-- sitä lukemishetkeä ittesään aatellen että toiset mielummin istuu vieressä-- (H3.)

Kielen motorisia taitoja voidaan harjoitella suu- ja kielijumpilla loruillen ja laulaen. Lapselle tarjotaan mahdollisuutta myös opetella kirjojen käsittelytaitoa ja hienomotorista silmän ja käden yhteistyötä.

--treenataan esim tuota sanavarastoa tai sitten on esim. tällästä suujumpaa ja tämmöstä muuta, just niitä kielen motorisia taitoja pyritään niitä esim kaikilla kielijumpilla ja tämmösillä loruilla ja lauluilla kehittämään ja sitten on kaikkea, että pyritään yhdistämään niitä, että vaikka pelkkää musiikkia et se voi olla musiikkiliikuntaa tai jotain tämmöstä et pystyy laulamaan ja liikkumaan. (H7.)

--osa arkea se sellanen kirjat ja tietää miten niitä kirjoja esim voi käsitellä, kun sitten taas, jos se kirja on vieras niin se on vaan siinä ja siten saatetaan heitelläkin-- (H3.)

Pieni ja pehmusteilla miellyttäväksi tehty tila luo lapselle ympäristön hallittavuuden tunnetta. Tällainen tila helpottaa lapsen toimintakykyä, mikä tukee vuorovaikutussuhteiden luomista.

Sosiaaliset vaikutukset. Lukemistilanteet ovat yhdessäoloa lasten ja aikuisten kesken. Läheisyyden tunnetta syventää sylittely, joka tukee lapsen vuorovaikutustaitoja aikuisiin sekä muihin lapsiin. Lukeminen on vuorovaikutuksellinen tilanne, jossa käydään keskusteluja ja pohdintoja kirjan lukemisen lisäksi. Ne luovat lapsille loogista ajattelukykyä sekä keskustelutaitoja.

No sillä on aika montakin merkitystä, että tota, lukemisen merkitys, no se kehittää niin montaa eri taitoa, että ei pelkästään niitä tiedollisia taitoja sitä loogisuutta ja ajattelukykyä ja mutta myös niinku sosiaalisia taitoja ja itsetuntoa ja rohkaisua-- (H4.)

Vuorovaikutukseen sisältyy aina kuulluksi tuleminen ja toisille puheenvuoron antaminen, jotka kehittävät lapsille toisten kunnioitustaitoja. Kuulluksi tulemisen kokemus jo lapsuudessa on merkittävä tekijä.

--keskustelutaitoa oikeestaan harjoitellaan paljon, näillä on nyt tosi paljon nyt se, että kaikki haluaa samaan tai niillä on kova halu kertoa yhtä aikaa kaikkia asioita et nyt harjoitellaan tosi paljon myöskin sitä, että kuunnellaan mitä Liisalla on nyt sanottavaa ja mitä Rasmus sulla olikaan asiaa, että sitä semmosta toisen kunnioittamista-- (H1.)

Kuulluksi tulemisen kokemus ilmenee aikuisuudessakin uskalluksena keskustella asioista, ottaa kantaa ja tuoda julki omia mielipiteitään. Vuorovaikutustilanteet kasvattavat sosiaalisten tilanteiden hallintaa, jonka avulla kehittyvät itseilmaisutaito sekä sanavalmius.

Lukemishetki tukee ryhmäytymistä sekä kaverisuhteiden luomista ja ylläpitoa, kun ryhmä on kokoontunut yhteen. Ryhmään kuulumisen tunne tarjoaa lapselle mahdollisuutta kokea osallisuutta. Sosiaalisissa tilanteissa oppii lojaaliutta muita kohtaan. Se tukee syrjäytymisen ehkäisyä ja auttaa ymmärtämään ihmisten erilaisuutta, jotka opettavat tasa-arvoisuutta jo lapsesta asti.

--joka päivä aamupiirillä esimerkiksi, kun kokoonnutaan yhteen nii -- se tukee myöskin sitä ryhmäytymistä sitten tosi hyvin, että saadaan porukka koolle-- (H2.)

--aika laaja skaala mihin se vaikuttaa se lukemisen taito, että syrjäytymisen ehkäisemiseenkin se kyllä on, että jos sulla ei sitä lukemisen taitoa oo niin tota kyllä sä syrjäydyt aika nopeasti siitä ympäröivästä, että se tuo niin kokonaisvaltaisesti tukea näitä sosiaalisia taitoja ja tiedollisia taitoja. (H4.)

Yhteisö ja yhteiskunta. Lukeminen on sivistyksen kulmakivi ja siksi ilman lukutaitoa ei pärjää yhteiskunnassa. Lukutaidolla on vaikutuksia koulumenestykseen ja sijoittumiseen suhteessa muihin ihmisiin.

--se on semmonen sivistyksen ehkä kulmakivikin tää lukemaan oppimisen ja hankkii sitten tietoa ja niinku laajentaa sitä omaa tietotaitoa niinku koko ajan vaan pidemmälle ja pidemmälle-- (H4.)

--siitähän voi jollekin tulla, vaikka lukuharrastus tai perheen kanssa semmonen yhteinen lukuhetki niin tosi tärkeä asia ja että kannustetaan perheitäkin siihen, että lukevat lapsille ja siitä sen merkityksestä, että kuinka paljon se kieli kehittyy, kun luetaan lapselle ja sitten jotenkin aattelee sitä koulumenestystäkin, että niinku ne lukutaidot kehittyy ja sitä kautta siihen koulumenestykseen ja siihen motivaatioon sitte niin tavallaan ohjaa siihen niinku kirjaston käyttöön myöskin. (H2.)

Lukutaidon tuoma ymmärrys sijoittumisesta suhteessa muihin ihmisiin helpottaa oman paikan löytämistä yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Tämä vaikuttaa myös parisuhteen ja perheen muodostamiseen sekä siihen, minkä kokee omaksi paikakseen muiden ihmisten seurassa.

--se tuo enemmän sulle mahdollisuuksia tai lapselle mahdollisuuksia näis oman elämän suunnan etsimisessä että niinku miten sä sijoitut suhteessa muihin ihmisiin tai psyykkinen hyvinvointi että miten sä löydät oman paikkas niinku muitten ihmisten seurassa mahdollisesti parisuhteen ja perheen muodostamisessa ja opiskelu ja työ ja sit se tuo sitä niinku myös siinä että tota niin miten sä valitset sen oman urasi ja mihin sä suuntaudut ja miten sä aiot kehittää sitä omaa niinku hankittua tietoa sielä mahdollisesti omis opiskelu- ja työkuvioissa-- (H4.)

Lapsen kielellinen tietoisuus kehittyy kirjojen avulla. Lukeminen liittyy lapsen kulttuuriin ja historiaan antaen ymmärrystä siitä, mistä olemme tulleet ja ajatusta siitä, minne olemme menossa.

Maailmankuvan laajentaminen. Kirjojen käsittely ja niiden arvostus luovat kiinnostusta kirjoista aikuisenakin. Kirjasto luo kaikille kirjoista kiinnostuneille mahdollisuuden kehittää ja ylläpitää lukuharrastusta. Lukemalla voi kasvattaa kiinnostusta ympäröivään maailmaan ja erilaisiin ihmisiin. Kirjoista löytyy paljon tietoa Suomen sekä muun maailman historiasta, hahmoista ja kulttuureista.

Lojaaliutta, niin kyllä tällisiä ja sitten opitaan tuntemaan erilaisia hahmoja ja erilaisia kulttuureita ja vähän ymmärtämään, että kuinka erilaisia me ollaan ja miksi joku voi ajatella asioista eri tavalla tai tekee asioita ihan eri tavalla kuin me-- (H1.)

Erilaisia kirjoja lukiessaan ihminen pohtii arvomaailmaansa ja kokee oppimiskokemuksia. Uusia, opeteltavia asioita löytyy aina.

--teemoja että mitä voi lasten kanssa käsitellä niin lukeminen edesauttaa sitä hyvin ja opitaan uusia tietoja ja taitoja tai saadaan uutta tietoa ja sitä kautta opitaan uusia asioita, on sitä tutkimista ja eläytymistä-- (H2.)

Tiedot, taidot, ymmärtäminen sekä kokemukset ovat sidottavissa jo ennalta tiedettyyn tai tuovat uusia asioita ilmi. Tietojen käsittelytaitoa tarvitaan lapsuudesta aikuisuuteen saakka. Uuden tiedon avulla voi kehittää itseään esimerkiksi työelämässä.

8.2 Arkiset lukemistilanteet päiväkodissa

Molemmissa päiväkodeissa lukemistilanteita on päivittäin. Ne ovat suunniteltuja ja säännöllisiä, mutta usein myös yhtäkkisiä ja suunnittelemattomia hetkiä.

--ei välttämättä oo pelkkiä satuja, mutta luetaan jotain pieniä sanoja, ne voi tulla niinku yhtäkkiä jossakin arkisissa tilanteissa, jos ollaan retkellä

ja näkyy jotain tekstiä jossakin tai joskus ne voi olla, vaikka joku muu ku kirjain tai kirjaimet, että se voi joku muodostaa et toi on niinku l-kirjain --(H4.)

Suunniteltuja ja säännöllisiä lukemishetkiä päiväkodissa tapahtuu aamupiireillä, nukkumaanmenoaikaan sekä opetushetkinä. Lastentarhanopettajat ottavat lukuhetkiä mielellään siirtymätilanteessa odotteluaikana. Suunnittelemattomia lukemistilanteita on monia päivän aikana. Lapsen hoitoonjäämistilanteessa kirja toimii rauhoittumisen keinona sekä ikävän poistajana. Lastentarhanopettajat kertovat lasten olevan oma-aloitteisia. Lapset toivovat ja rakastavat lukemista, hakevat kirjoja itse hyllystä sekä haluavat katsella niitä vapaasti myös aikuisen seurassa suunniteltujen lukuhetkien ulkopuolella.

--esim. aamusin kun lapset tulee päiväkotiin niin monesti on kiva istua sohvalla siinä lapset ite oma-aloitteisesti tuo niitä kirjoja ja jos on vaikka hankala jonkun jäädä niin monesti se kirja on sellanen millä saa sen ikävän siinä unohtumaan että nytkin on esim. sellanen poika niin se jonkun kirjan vaan ottaa käteen ja avaa sen ja lähtee sieltä kattelemaan vaikka kuviakin vaan ikävät unohtuu ja sitten monesti siirtymätilanteita ja sellasia odottelutilanteita esim. kun syömään mennään ja toiset vaikka vielä riisuu ja pesee käsiä niin ja sitten oikeestaan lapset ilman sanomistakin ne hakeutuu sinne kirjojen pariin ja toki sitten on ihan järjestettyjäkin lukutuokioita ja hetkiä ja lukunurkkauksia missä sitten voidaan lukea sitten tietoisesti ehkä enemmän et se ei oo sellasta et otetaan vaikka johonki tyhjään kohtaan se kirja. (H3.)

Päiväkodeissa on esillä lapselle tunnistettavaa tekstiä, joista hänen on helppo ymmärtää oma nimensä. Oman nimensä kirjoitettuna lapsi huomaa esimerkiksi nauakoilla ja sängyssä.

--jumpassa voidaan tehdä kirjaimia kehosta ja sillä tavalla niinku et se ei oo pelkästään sitä lukemista vaan että niitten lukemiseen innostaminen ja sen herättely niinku kirjainten kautta-- (H4.)

Yksittäisiä kirjaimia lapsi tunnistaa mielikuvituksellaan muun muassa puiden oksista sekä omasta kehosta voi muodostaa kirjaimia liikuntaleikkihetkissä.

8.3 Lukemiseen aktivoivat menetelmät

Haastateltavat kertoivat runsaasti erilaisia menetelmiä, joita hyödyntävät arjessa motivoidakseen lapsia lukemisen pariin. Heidän käyttämiinsä menetelmiin kuuluvat

konkreettiset välineet, aistilliset menetelmät ja digitaalisuuden hyödyntäminen. Haastateltavat muistuttivat, että lastentarhanopettajan oma asenne, eläytyminen ja lukemaan innostaminen vaikuttavat lapsen mielenkiintoon ja tarkkaavaisuuden ylläpitoon.

--miten saa lapsia innostumaan lukemisesta ja aktivoitumaan siihen niin on se kasvattajan oma innostuneisuus ja sellanen oma asenne siihen--(H5.)

Lastentarhanopettaja luo pienryhmät ja lasten istumajärjestyksen hetken leppoisuuden turvaamiseksi ja jotta vuorovaikutus lasten kanssa onnistuu. Rauhallinen ympäristö antaa mahdollisuuden keskittyä ja ryhmän aikuisen oma eläytyminen, asenne ja oma keskittyminen motivoivat lapsia jaksamaan.

--täällä voi sulkeutua sitten pieniin tiloihin, että kun sitä satua lukee tai jotakin niin aina pyritään sitten, että se tila on rauhallinen ja huomannu että mitä enemmän ite aikuisena eläytyy siihen tarinaan, niin sitä enemmän se uppoaa ja kaikki keskittyy sitä kuuntelemaan-- (H1.)

Lapselle annetaan kirjoja kiinnostuksen lisäämiseksi. Aikuisen on helppo tarkkailla tilannetta, lasten keskittymistä ja kehitystä, kun hetkessä on vain pienryhmään kuuluvat lapset. Lukutilanteissa aikuisen tulee muistaa selkeä puhetapa ja oikea ääntäminen.

Konkreettiset välineet. Puolet haastateltavista kertoivat kirjojen olevan lasten saatavilla koko ajan. Lapset saavat itse valita kirjan omaan vapaaseen lukemiseen ja joskus myös ryhmän yhteiseen lukuhetkeen. Lapsen osallisuus tukee mielenkiinnon säilymistä lukuhetkissä.

--kirjoja on saatavilla koko ajan, ne on lasten näkösellä ja niihin on helppo tarttua ja on monipuolista luettavaa-- (H5.)

Lukutilanteet eivät rajoitu vain kirjoihin. Keskustelua voi myös herättää katselemalla kuvia, joita löytyy esimerkiksi lehdistä. Konkreettisiin lukuvälineisiin kuuluvat monenlaiset kirjat, kuten ääni-, luukku-, kurkistus- ja kuvakirjat. Lorupussit sisältäen lorukortteja, pelit, tarinallinen pöytäteatteri ja sorminuket elävöittävät hetkeä. Pehmolelu-päiväkirja on käytössä kahdella eri ryhmällä, nämä aktivoivat lasten lisäksi myös vanhempia yhteiseen toimintaan päiväkodin kanssa.

Nytkin me löydettiin metsäretkeltä tuolta metsästä apina ja se oli sinne jotenki salamatkustanu banaanilaatikossa -- ja sitte se oli sieltä lähtenyt karkuun ja etsi muita apinoita niitä tuolta mettästä eikä löytäny ja oli kovin yksin, nyt se asuu meillä täällä ryhmässä ja viikonloppusin se menee sitten lasten koteihin kun se ei halua olla yksin täällä päiväkodissa eli siinäkin sitten tulee sitä kieltä kun ne kirjoittaa päiväkirjaa sit kotona et mitä se apina siellä näkee ja ketä se tapaa ja mitä se saa tehdä ja sit lapset, me luetaan se yhdessä yleensä ja he saa sitten kertoa vielä lisää ja tämän apinan kautta on ajateltu. (H1.)

Päiväkoteihin on rakennettu rauhallinen lukunurkkaus, jotka on pehmustettu tyy-nyillä ja täten tehty lapselle houkuttelevaksi ja innostavaksi tilaksi. Lapsen keskittymistä hetkeen pyritään pidentämään helpoin apuvälinein, esimerkiksi nystyrätyynyillä tai luvalla hypistellä pientä lelua.

--otetaan tarvittaessa nystyrätyynyä pyllyn alle tai jotakin käteen jotta-kin niinku että saa, me ollaan täs aamupiirilläkin otettu että saa ottaa jonkun yhden lelun käteen ja sitten sitä voi vähän näprätä niinku semmosille lapsille jotka ei jaksa niinku istua paikallansa ja se tavallaan auttaa siinä. (H6.)

Lasta pyritään innostamaan lukemisen maailmaan laittamalla aakkoset seinälle kuin myös lasten nimet näkyville. Lapsella herää kiinnostus oman nimen kirjoittamiseen ja muidenkin kirjainten muotojen opetteluun.

Harjotellaan kirjaimia sillein et tää on I niin kuin ilmapallo ja se tippuu aina alas tai sitten joku A kirjainkin, että täs mennään mäki ylös ja sit mennään mäki alas ja sit laitetaan silta väliin niin herää semmonen kiinnostus näitten tarinoitten kautta, että jää paremmin mieleen ja tukee sitä muistia (H4.)

Lähes kaikki haastateltavat kertoivat hyödyntäneensä kirjastoautoa, mahdollisuuksien mukaan lapsia otetaan lainaamaan kirjoja aikuisen kanssa. Molemmissa päiväkodeissa on oma kirjastotila, jota hyödynnetään. Seinäjoen pääkirjastossa vierailaan toisinaan.

Aistilliset menetelmät. Kielellinen oppiminen on paljon muutakin kuin vain kirjoista lukemista. Lastentarhanopettajien mukaan siihen sisältyvät laulut ja lorut leikkeineen. Satu voi olla myös toiminnallinen, jolloin liikutaan tarinan mukaisesti. Kinesoteettisiä eli tekemällä oppivia lapsia tukee liikunnallinen oppituki, jossa voidaan

kehon asennoilla muodostaa kirjaimia. Näille lapsille jää opittu asia parhaiten muistiin toiminnan kautta.

--toki voidaan ottaa myös semmosta toiminnallistakin satua, että liikutaan samalla kun luetaan-- (H6.)

Lähes kaikki haastateltavista käyttävät yhtenä oppimisen menetelmänä sadutusta ja heistä yksi mainitsi maalaamisen tässä yhteydessä. Varsinkin pienille lapsille on pehmoisia kuvakirjoja, joista lapsi voi nimetä asioita aikuisen avulla. Aikuisen tulee kannustaa lasta, vaikkei tämä osaisikaan vielä nimetä oikein. Joskus on aikuisenkin hyvä heittäytyä lapsen maailmaan ja puhua hänen kieltään.

Hirveästi mielikuvitus niinkun rakastaa sitäkin, että leikitään sillä kielellä, että puhutaan ihan höpönlöpöjä tai keksitään omaa kieltä ja mitä se tarkoittaa ja semmosia. (H1.)

Tarinoiden aikana on hyvä pysähtyä pohtimaan lapsien kanssa ilmenneitä tunteita teemoittain. Aikuisen on hyvä kuunnella lapsen ajatuksia heränneistä tunteista ja käydä näitä läpi yhdessä. Jos jokin teema kiinnostaa tai on ajankohtainen, on hyvä käydä aihetta läpi lisää erilaisin menetelmin.

Digitaaliset välineet. Useat lastentarhanopettajat hyödyntävät tabletteja, mutta vain muutamat käyttävät älytaulua, valokuvaus- ja videointivälineitä sekä nauhuria. Beebot- robotti ja QR-koodeilla toimiva Quiver värityskuvasovellus mainittiin käytettynä menetelminä. Digitaalisin menetelmin voidaan esimerkiksi elävöittää sadutusta.

Joo ollaan me käytetty sadutusta kyllä ja sitte esim tälläsiä no mä tein viime keväänä videoita lasten kans et ne sai ottaa kuvia ja kertoa siihen ite niinku tai niistä kuvista tehtiin videot ja siihen ne sai kertoa tarinan et semmosta ja sitte oli ihan semmosii, ihan niinku osa teki myös semmosia että leikattiin kuvia ja sit ne ihan kerto niistä kuvista ite tarinan erityyppisiä sadutusmenetelmiä on kyllä. (H5.)

On tabletteja käytössä ja niillähän nyt voi, vaikka mitä tehdä, tableteilla niitä harjotella, ei pelkästään niinku kirjaimia lukemiseen mutta myös kaiken muun, että kyllä ne matemaattisetkin taidot tukee sitä lukemaan oppimista tai jotain muuta niinku harjotteita minkä kautta voidaan opetella niitä kirjaimia. On niitä ja sitte Bee-Bot on mahdollista käyttää, semmonen pieni robotti, jonka avulla voidaan sitten harjottaa niitä kirjaimia ja lukemisen taitoja, että kaikkee Quiver QR-koodeilla ja näitä että harvemmin on mutta niitäkin otetaan aika-ajoin. (H4.)

Uudeksi ja opeteltavaksi menetelmäksi digitaalisuuden kokevat puolet lastentarhanopettajista.

8.4 Yksilölliset tarpeet

Jokainen lapsi on erilainen oppija. Toiset viihtyvät aikuisen sylissä jakaen hetken kahdestaan vain aikuisen kanssa, kun taas toiset haluavat istua aikuisen vierellä ystävien lähellä. Lapsille kirjataan yksilölliset tavoitteet muun muassa yksilölliseen sanojen opetteluvaiheeseen.

--yksilöllisesti asetetaan ne tavoitteet ja huomioidaan, että miten me voidaan sen lapsen kohdalla sitten tukea sitä lasta-- (H2.)

Kieli kehittyy eri tahtiin, esimerkiksi osa viisivuotiaista osaa jo lukea. Lastentarhanopettajan tulee tukea lapsen kielen- ja puheen kehitystä. Joskus apua tukeen pyydetään puheterapeutilta. Haasteet näkyvät usein siirtymätilanteissa, joissa lapsella voi olla vaikeuksia. Nämä pulmatilanteet saattavat johtua uhmasta tai kielen haasteista, jolloin lapsi ei ymmärrä aikuisen ääneen antamia ohjeita.

--tääläkin huomaa, kun niitä, joilla on kielenkehityksen pulmaa, niin se näkyy joka niinku tilanteessa, siirtymiset ja päivän aikana mitä tulee kun niinku ei aina tiedä toki että -- ne ei vaan ymmärrä puhetta vai onko se sitä uhmaa, aina ei tiedä että kumpaa se on, mutta se voi olla se yhteys jos ei puhetta tuu niinku näin niin sitten ei ymmärräkään sitä niin hyvin niin sitten kyllä ne on ne siirtymät hankalia kun sanoo sen ohjeen niin sitten menee niinku ohitte-- (H6.)

Saman ikäisiä ja samassa kehitysvaiheessa olevia lapsia kiinnostavat samantapaiset asiat, jolloin heille on helppo löytää yhteistä luettavaa. Aikuisen lukiessa luokse tulevat ne, joille kirjallisuus on jo tuttua. Tämä herättää muissakin lapsissa kiinnostuksen kyseistä toimintaa kohtaan.

--meillä on hyvin saman ikäisiä tässä ryhmässä lapset, että on siinä mielessä helpompi etsiä luettavaa ja sitä mikä niitä kiinnostaa, että on vähän samat asiat mitkä siellä joukossa on ne-- (H1.)

Jos kirjan nappaa käteen niin ite ja rupee lukemaan kyllä siihen tulee heti ne sellaset siihen kylkeen kiinni, toki sit se et jos ei lueta niin sit se mielenkiinto saattaa niihin kirjoihin olla sen puolesta niinku sitten voimakastakin, että ahaa mitäs tämä nyt onkin. (H3.)

Lastentarhanopettajan tulee tukea lapsen itsetunnon kasvua sekä innostaa ja herättellä lukemisen pariin. Lasten kehityskaarta on hyvä hahmotella mielessään ja sen avulla pohtia viikkosuunnitelman pedagogisuutta.

Erityisiä tarpeita. Haastatteluissa nousi esille joitakin erityisiä tarpeita. Muutaman lastentarhanopettajan ryhmässä ilmenee kehitysviivästymiä. Muita esille nousseita tarpeita ovat kuulovamma, kielen pulmat, kaksikielisyys sekä maahanmuuttajat. Heillä on apuvälineitä helpottamaan arkea, kuten tukiviittomat, kommunikaatiokansio sekä kuulokoje. Pienryhmätoiminnassa tukeminen ja puuttuminen onnistuvat helpommin ja lastentarhanopettaja voi tarkkailla erityislastentarhanopettajan tarvetta.

No kyllähän se on, että yksilöllinen huomiointi pystyy tavallaan sitten havainnoimaan sitä lasta sitten paljon paremmin, kun siinä ei oo kahta-toista juoksemassa ympäri rallia, että se on hyvä, että on pienryhmiä siinä, sitten pystyy huomioimaan ja havainnoimaan jos tarvii, jos on jotain kehitysviivästymää tai jotain niin pystyy sitten puuttumaan varhaista puuttumista ottamaan siihen. (H7.)

Haastateltavat kertoivat asioita, joihin he kiinnittävät huomiota omassa jokapäiväisessä työssään. Aikuisen on kiinnitettävä huomiota omaan puhetapaansa, jotta se on selkeää, artikuloitua ja lapsi pystyy tarvittaessa lukemaan huulilta.

--se semmonen omakin artikulaatio ja puhetapa ja sellanen että miten niinku sanottaa asioita niin sitä pitää kyllä huomioida-- (H3.)

Lapsen motivaation ylläpitämiseksi kirja tulee valita lapsen taitotason mukaan. Keskitymistä voi tukea myös vuorovaikutuksella ja taustahälyn poistamisella. Lapsen kielitaito kehittyy, kun hän saa mielikuvituksensa mukaan kertoa tarinaa kuvista, sanoittaa ja nimetä aikuisen kanssa erilaisia asioita.

Lapsen kotiolot. Kysyttäessä lasten lukutottumusten eroavaisuuksista kotioloissa kaikki lastentarhanopettajat olivat samaa mieltä siitä, että erot ovat selkeitä. Ne näkyvät motivaation, keskittymiskyvyn ja kiinnostuksen vaihtelevuutena kirjoja kohtaan. Lapsi, jolle on luettu kotona, hakeutuu omatoimisesti kirjojen pariin tai aikuisen

vierelle lukemaan. Hän on myös taitava riimittelemään ja loruttelemaan, vaikkei niihin taitoihin olisi vielä tarvetta. Toisaalta lapsi, jolla ei ole lukutottumuksia kotoa, ei jaksakaan keskittyä kirjoihin lähes ollenkaan.

Kyl se näkyy, näkeehän ihan hirveen helposti jos tommosissa tilanteissa missä pyydetään lasta kuvailemaan tai lorutellaan riimejä jopa tän ikäsille niin niistä huomaa et niillä on se monologinen tietoisuus ihan selkeesti menny eteenpäin et ne osaa jo riimitellä vaikkei oo tarvettakaan ja ne niinku pystyy kuvailemaan sitten ihan sadutuksia hirveen monipuolisesti niinku niitä tarinoita ja vastamaan niinku asianmukaisesti asioihin ja kyl se tulee siinä kerronnassa tosi paljon esiin se et miten paljon lapsen kanssa keskustellaan kotona asioista ja selitetään ja nimenomaan luetaan satuja että kyl se tulee sitten taas kielellisen kehityksen ja sen puheen tuoton kohdas esiin. (H4.)

Eroavaisuudet näkyvät myös kielenkehityksessä, puheen tuottamisessa, sanavaraston laajuudessa sekä kerronnallisen ja kuvailevan tekstin tuottamisessa. Jopa kaksivuotiaissa on eroja jaksamisen suhteen. Aina ei kuitenkaan tiedä, kuinka suuri rooli lapsen luonteella on kyseiseen asiaan.

Kyllä sen ainakin huomaa et jos luetaan paljon niin kyllä semmoset lapset tääläkin osaa ehkä enemmän pyytää sitä kirjan lukemista ja tuo niitä kirjoja ja varsinkin pienistä jotenki sen huomaa että kenelle luetaan niin saattaa kaksi vuotiaissakin saattaa olla ihan hirveän suuri ero siinä että jaksako kuunnella yhtään tai sitten jaksaa kuunnella vaikka kuinka monta kirjaa mutta toki se on myös luonnekysymys ja kaikki semmonen että joillekki se kehittyy vasta myöhemmin mutta kyllä sen huomaa ja niinku kyllä siitä kielenkehitykseen on paljon hyötyä on että luetaan että sellanen niinkun sanavaraston laajuus sen kyllä huomaa ja sellaset niinku kielen käytön monipuolisuus näkyy ehkä sitten taas vähä vanhemmissa lapsissa. (H5.)

Keskittymiskyky kehittyy joillekin lapsille vasta myöhemmin. Myös keskustelutaidot ja ääneen selittäminen karttuvat, kun kirjoja luetaan ja maailmaa ihmetellään ääneen myös kotona. Kaikki tämä rikastaa lapsen kielellistä ja sosiaalista lahjakkuutta sekä taitoa vastata asianmukaisesti kysymyksiin.

Varhaiskasvatuksen tasoittava rooli. Varhaiskasvatus antaa mahdollisuuksia lapsille tehdä niitä asioita, joita he eivät pääse kotona kokemaan. Lapsille tarjotaan kirjojen maailmaa ja tehdään siitä kiehtovaa heille, jotka eivät sitä ole vielä kokeneet sekä tarjotaan lisää haasteita heille, joilla kiinnostusta jo on.

No ihan kaikessahan varhaiskasvatuksella on se sellanen tasottava rooli, että kyllähän se on niinkun mikä tahansa asia niin, kun harvassa kodissa kuitenkin ihan kaikkea tehdään nyt niin paljon -- (H5.)

Kyllä se on tärkeä -- miettii niinku jokasen lapsen kohdalla sen, että mikä tätä lasta motivoi -- kun on eri ikävaiheissa ja oppimisvaiheessa ja oppimisen taso on erilaista, niin hakee sitte sitä tasapainoo siinä kohtaa ja niille ketkä tarvitsee enemmän tukea niin sitä mietitään ja sitä annetaan ja sitten samalla niille joilla se lukutaitokin voi olla jo paljon pidemmällä ku jollakin muulla niin että tarjotaanko mahdollisesti joitakin haasteita tai sitä kautta. (H2.)

--mun mielestä semmonen vertauskuva kuvaa tosi hyvin tasottavana, on se että jos on kolme eri pituista katsomassa jalkapalloa aidan ylitte niin ne kaikki ei voi nähdä sinne aidan yli sitä jalkapallopeliä et toisille pitää panna niitä korokkeita sinne alle elikkä tasottavana mä kyllä näin sillein että niitä ruvetaan tukemaan sieltä omista lähtökohdista käsin että niitä jotka tarvii enemmän tukea ja keinoja siihen omiin taitoihin niin niitä tuetaan ja rohkaistaan ja sitten näitä joilla on niin niille annetaan niitä haasteita ja mahdollisuuksia että sillälailla mennään omalla tasolla kuitenkin että sen vertailuja niinku toisiin oppijoihin niin ei ehkä oo tätä päivää mutta se, että kaikilla luodaan semmonen samanarvoiset lähtökohdat mutta tota niin omista yksilöllisistä tarpeista käsin. (H4.)

Osaavat lapset tukevat kertomuksillaan toisten lasten sanojen kehittymistä samalla kartuttaen omaa sanavarastoaan. Ryhmän vanhimmat lapset tukevat nuorempia eli ryhmän eri-ikäiset oppivat toisiltaan kielellisiä taitoja vuorovaikutuksessa ollessaan.

--laitettiin ihan ajatuksella muissakin toiminnoissa, että siellä on niitä kolmivuotiaita ja niitä taitavampia nelivuotiaita niinku yhdessä + sitten että siellä on se joku lempikaveri mukana mutta ihan ajatuksena se että he tukis sitten nää isommat näitä pieniä ja ne onkin ottanut sen, sitä onkin markkinoitu jotenkin, että kun meillä on isoja -- ja pieniä ja ne pienet tarttee teidän apua niin ne on ottanu sen kauhean tosissaan että on ollu ihana kattoa-- (H1.)

Yhden lastentarhanopettajan mukaan tyttöjen ja poikien väliset lukemis- ja sanavarastoerot tasoittuvat varhaiskasvatuksessa. Päiväkodissa ajatellaan kaikkien olevan samalla lähtöviivalla. Sen vuoksi kaikille tarjotaan samat kokemukset ja mahdollisuudet.

Pienryhmätoiminta. Kaikki haastattelemamme lastentarhanopettajat kannattavat pienryhmätoimintaa. He kertoivat, että noin kuusi lasta on mielekäs määrä, sillä

koko ryhmän kaikki lapset yhdessä ja samassa toiminnassa ei ole miellyttävä kokemus aikuiselle eikä lapselle. Yksi lastentarhanopettaja pohti aamupiiritoiminnankin tapahtuvan liian suuressa ryhmässä.

No kyllä pienryhmät on kyllä mun mielestä tosi tärkeä juttu ja sitä mä enemmän kannustan koska siinä on se rauha jokaiselle keskittyä siihen omaan, siinä pystyy myös aikuinen paremmin ottamaan huomioon, arvioimaan sen lapsen kehitystä ja kyllä se niinku edistää sitä oppimista se rauhallinen oppimisympäristö et se pitää aina niinku siinä omassakin opetukses muistaa että luodaan semmonen rauhallinen tilanne ja se ehkä rohkaisee niitä arempiakin lapsia enemmän toimimaan että ku on vähemmän ihmisiä ympärillä ja rauhallisemmat olosuhteet niin. Mutta toki ei se pois sulje sitäkään, että kyllä lasten täytyy oppia myös isossa ryhmässä toimimaan et ei sitä niinku saa kokonaan unohtaa, että pitää myös niinku harjotella niitä tilanteita missä ollaan vähä isommissa ryhmissä ja otetaan enemmän muita huomioon ja jaetaan ja että tulee sitä semmosta niinku itsetunnon ja rohkaisun keinoja sitten esiin. (H4.)

Pienryhmätoiminta on lähellä lapsia tapahtuva tuokio, joka helpottaa keskittymistä ja luo turvaa. Samalla aikuinen voi tarkkailla lapsen kehitystä.

--kyllä sen on huomannu selkeesti että se pienryhmässä työskenteleminen että se kannattaa ja siinä myöskin se havainnoiminen jotenkin helpottuu huomattavasti, on jotenki semmonen turvallisempi ja läheisempi ollakkin lasten kanssa vaikkapa sen lukemisen äärellä sitten. (H2.)

Lapsi voi tuoda hetkeen valitsemansa kirjan, joka luetaan yhteisesti. Ryhmän lapsimäärä tarjoaa kaikille mahdollisuuden nähdä kirjan, jolloin visuaalisia havainnointivälineitä ei tarvita. Pienryhmässä lapsi saa äänensä kuuluviin ja vuorovaikutus onnistuu. Aratkin lapset uskaltavat ottaa osaa keskusteluun, kun ympäristö on rauhallinen. Lapsivalinnoilla vähennetään mahdollisia häiriötekijöitä, joita kaverit voivat aiheuttaa. Toimintahetken voi suorittaa myös työparin kanssa. Pienryhmäkin voidaan jakaa vielä pienempiin ryhmiin kirjasta riippuen.

8.5 Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet ja toteutus

Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on kaikkien luettavissa. Lastentarhanopettajat kertoivat yleisten tavoitteiden olevan muun muassa sanottaminen, loruttelu, kirjojen lukeminen ja yhdessä kuvien nimeäminen.

--paljon meillä on tavoitteina ihan yleisenä tavoitteena niin asioiden sa-
nottaminen ja loruttelu ja kirjojen luku ja yhdessä kuvien nimeäminen ja
että niinku hyvä, ettei puolella ollu siitä ryhmästä semmonen että niinku
niitä laitettiin sinne oikein tavoitteisiin sitten--(H6.)

Lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan, millaisin kei-
noin ja menetelmin lapsen oppimista tuetaan, ei sitä, mitä lapsen pitäisi vielä oppia
ja osata. Siihen kirjataan myös tietoa kielen ymmärtämisestä ja käyttötaidoista, kie-
litietoisuudesta, kielen tavoitteista, muistista, sanavarastosta, puheen tuottami-
sesta, vuorovaikutustaidoista, kirjainten tunnistamisesta, ja kynäotteesta. Lapsen
varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee näkyä lapsen tavoitteiden ja taitojen lisäksi
kiinnostus sekä motivaatio. Aikuisen tulee tunnistaa kielen kehittymisen vaihe ja tu-
kea lasta siinä.

Joo kyllä sielä tulee, ensinnäkin sielä tulee onko kuinka lapsen oma
kiinnostus ja motivaatio ja sitten tulee tämmöstä ihan niinku kuinka
niinku tunnistaa kirjaimia ja onko kielellisen kehityksen vaihe mikä,
missä mennään ja kaikista kynäotteista lähtien, ihan tommosta fyysiset
lähtökohdat ja mutta myöskin sitten tärkeätä sitä ei niinku vasuun mil-
lään tavalla kirjata sillä tavalla mitä lapsen pitää vielä opetella ja mitä
sen pitää niinku osata et se ei oo se lähtökohta enää eikä se pitäis kos-
kaan ollakaan vaan se että miten me voidaan tukea sitä tai mitkä on
meidän keinot ja menetelmät miten me tuetaan sitä lapsen, et se pitää
aina muistaa se positiivinen--(H4.)

Tämä edellyttää suunnitelmallista työskentelyä. Se vaatii aikuisilta pohdintaa, arvos-
tusta ja tavoitteellisuutta.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa määrätyt tavoitteet toteutuvat, kun varhaiskasva-
tuslakia noudatetaan. Laissa määriteltyjen pykälien toteutus on työntekijän vas-
tuulla. Työntekijöiden osuus arjessa on tärkeää. He käyvät tiimeittäin reflektiivisen
keskustelun, jossa pohditaan lapsien kohtelua, haasteisiin puuttumista ja oppimis-
ympäristön rakentamista. Kaikki haastattelemamme lastentarhanopettajat arvosta-
vat pienryhmätoimintaa. He kertovat pienryhmissä lapsen arvioinnin ja toiminnan
suunnittelun olevan helpompaa. Työhön sisältyy paljon kirjaamista ja ajatustyötä,
joita he pohtivat yhdessä työtiimin kanssa.

--suunnitellaan ja arvioidaan että sitä arviointia mä nyt painottaisin kans
niinku aika paljon, että sitä täytyy niinku tehdä jatkuvasti, ei pelkästään
et sä kirjaat johonkin ylös jotain, että tota niin sä teet koko ajan sitä
ajatustyötäkin ja myös tiimin kans käytävä reflektiivinen keskustelu ja
itsen kans tietysti-- (H4)

Vanhempia pyritään vastuuttamaan yhä enemmän päiväkodin ja kodin väliseen yhteistyöhön. Tiimien keskusteluissa pohditaan myös lasten osallisuuden määrää. Toiminnasta pyritään tekemään lapsikeskeistä, jossa lasten toiveet tulevat esiin. Lapset eivät kuitenkaan saa määrätä päiväkodin toimintaa.

--mitenkä sä vastuutat niitä vanhempia ja miten se osallisuus näkyy niiden meidän aikuisten osallisuus ja mitenkä sä suunnittelet, että vähän pois siitä niinku aikuiskeskeisestä sinne lapsikeskeiseen, mut se ei tarkoita myöskään sitä että lapset määrää vaan että niiden mielipiteet ja halut ja toiveet tulee esiin paremmin-- (H4.)

Lastentarhanopettajat toivat esille tekemiään varhaisia huomioita lasten kielellisistä taidoista. Arkeen on hyvin integroitu laulaminen, loruttelu ja lukeminen jokapäiväiseksi vuorovaikutustaitojen kehittämiseksi. Lapsen kielellisiä taitoja tulee monipuolistaa, vahvistaa ja tukea edellä mainituin keinoin. Kielen motorisia taitoja vahvistetaan kieli- ja suujumpalla sekä erilaisilla sanavarastoharjoitteilla.

--jos sitten joku huoli nousee jostakin sitte sanavarasto ei kartu tai on jotakin vahvaa änkyttämistä tai jotakin että niihinkin puututaan sitten, jos semmosia on ja haetaan sitten erityisopettajien kans yhdes hyvät linjat millä niitä asioita voi sitten täällä auttaa että-- (H1.)

Huolen herätessä esimerkiksi lapsen änkyttämisestä tai sanavaraston karttumattomuudesta tulee pohtia lapsen mahdollista avun tarvetta. Haastateltavat kertoivat erityislastentarhanopettajan toimipisteen olevan lähellä heitä, joten tilanteisiin puuttuminen hänen kanssaan on helppoa ja tehokasta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tavoitteenamme oli saada vastauksia tutkimus- ja haastattelukysymyksiimme. Tutkimuskysymyksiämme ovat: Mikä on lastentarhanopettajien mielestä lukemisen vaikutus lapsen psyykkiselle, fyysiselle sekä sosiaaliselle hyvinvoinnille? Miten lukemista toteutetaan päiväkodin arjessa ja millaisin menetelmin? Tutkimuskysymyksiin olemme löytäneet vastaukset sekä teoriaosuudesta että lastentarhanopettajia haastatteleamalla.

Johtopäätökset olemme koonneet haastatteluissa ilmenneiden tietojen perusteella ja hyödyntäneet teoriaa näiden käytännön tietojen tukemiseksi. Oli huomattavaa, miten samantapaisia asioita löytyi sekä teoriasta että käytännön työstä päiväkodissa. Seuraavissa kappaleissa on koottuna pääkohdat tutkimuksestamme.

Tutkimustuloksista löytyi monenlaisia lukemisen vaikutuksia muun muassa lapsen psyykkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle kehitykselle. Psyykkisiä vaikutuksia löytyi eniten, kuten lukeminen antaa positiivisia kokemuksia, auttaa keskittymään ja kasvatamaan empatiakykyä ja mielikuvitusta. Karvonen ja Lehtinen (2009, 50) toteavat, että lapsi samaistuu sadun henkilöihin ja saa kokea erilaisia tunnetiloja. Sinkkonen (2008, 256) kertoo, että lapsi voi kuunnellessaan satua kehittää mielikuvitusmaailmaansa, esimerkiksi piirtämällä tai keskustelemalla sadusta. Fyysisiä vaikutuksia löytyi joitakin, kuten kosketuksen tärkeys turvallisuudentunteen luomiseksi. Aikuisen sylissä lapsi uskaltaa kuunnella jännittäviäkin satuja, sillä läheisyys tuo turvaa. (Karvonen & Lehtinen 2009, 50). Sosiaalisia vaikutuksia ovat vuorovaikutus- ja keskustelutaidot, jotka kannustavat kuuntelemaan toisia sekä kehittämään itseilmaisutaitoa. Kirjoja lukiessa lapsesta kehitty tasa-arvoinen keskustelija, joka uskaltaa ottaa kantaa sekä kokea vuorovaikutuksellisia tilanteita ja oppia niistä (Heikkilä-Halttunen 2015, 12). Aiemmista tutkimuksista löysimme Toivosen (2018, 30—32) opinnäytetyön lapsille lukemisen merkityksestä, vanhempien näkökulmasta. Tässä opinnäytetyössä tutkimustulokset olivat samankaltaisia kuin meidän opinnäytetyössä. Esille nousseita vaikutuksia olivat itseilmaisutaito, empatiakyvyn kasvu, tunnetaitojen kehitys, tunteidensäätelytaito sekä sosiaalisia taitoja. Lukemisen avulla lapsen vuoro-

vaikutustavat ja –taidot kehittyvät. Ääneen lukeminen kehittää lapsen muistia, mielikuvitusta, kielenkehitystä, keskittymiskykyä, sanavarastoa sekä oppimista. (Toivonen 2018, 30—32.)

Päiväkodissa on sekä suunniteltuja että suunnittelemattomia arkisia lukemistilanteita. Suunnitellut ovat opetushetkiä ja suunnittelemattomia hetkiä hyödynnetään yhtäkkisissä tilanteissa, kuten lapsen rauhoittumisen keinona ja siirtymätilanteissa. Suunnittelu antaa lähtökohtia yhteisille tuokioille ja tapahtumille. Suunnittelemattomuus antaa tilaa lapsen luovuudelle sekä antaa mahdollisuuksia lastentarhanopettajalle keksiä yhtäkkisiä toimintoja. (Mikkola & Nivalainen 2010, 29.)

Päiväkodeissa on käytössä erilaisia menetelmiä, joilla pyritään aktivoimaan lapsia lukemisen pariin. Välineistä iso osa on konkreettisia, kuten erilaisia kirjoja ja loru-kortteja lukunurkkauksessa. Aistilliset menetelmät ovat toiminnallisia, joilla pyritään tukemaan kinesteettisesti oppivia lapsia. Siiskonen ym. (2014, 325) toteavat lorujen, laulujen ja sanaleikkien tutustuttavan lasta sanoihin sekä niiden ääntämisiin. Myös digitaalisia välineitä pyritään hyödyntämään, mutta lastentarhanopettajat kokevat tarvitsevansa lisää ohjausta niiden käyttöön. Muun muassa ekapeli ja BeeBot-robotti ovat päiväkodeissa käytettyjä digitaalisia välineitä. Löysimme opinnäytetyön, jossa kerrotaan lukemaan innostamisesta varhaiskasvatuksessa. Päivöke (2015, 45) kirjoittaa varhaiskasvattajien näkemyksistä lukemistilanteista. Esiin nousi huomioita lukutilasta ympäristönä, jotta keskittyminen ja kuunteleminen helpottuisivat. Varhaiskasvattajilla on myös keinot tehdä tilanteesta lasta kiinnostava. He kertoivat hyvinä menetelminä lukijan eläytymisen, eleiden ja ilmeiden käytön sekä äänenpainot. (Päivöke 2015, 45.)

Jokainen lapsi on yksilöllinen oppija ja joillakin on erityisiä tarpeita, kuten kaksikielisyttä. Kaksikielisten perheiden tulee muistaa kotona tukea lapsen äidinkielen kehittymistä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 123). Lastentarhanopettajat kertoivat, että lasten kotioloissa näkyy eroavaisuuksia siinä, onko lapsille luettu vai ei. Kun kotona on kirjoja ja niitä luetaan, lapsen lukemis- ja kirjoittamisvalmiudet kehittyvät merkityksellisesti. (Siiskonen ym. 2014, 325).

Varhaiskasvatuslaki (L 540/2018) määrää ja opetushallitus päättää varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Täten jokainen kunta suunnittelee omat varhaiskasvatussuunnitelmansa. Meirän vasussa (Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017) määrättyjä tavoitteita lastentarhanopettajat noudattavat työssään. Lapselle tehdään henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan keinoja lapsen tukemiseksi. Tutkimuksessa selvisi, että lastentarhanopettajan työhön kuuluu paljon kirjaamista ja ajatustyötä lapsien taitojen kehittämiseksi.

Erilaisin menetelmin tuetaan varhaiskasvatuksen monipuolisuutta ja lasten kiinnostuksen ylläpitoa toimintaa kohtaan. Muutama lastentarhanopettaja korosti lukemisen tärkeyttä, kuinka se on yksi mielenkiintoisimmista aiheista päiväkodin arjessa. Haastattelumme toivat varmuutta aiheemme sopivuudesta opinnäytetyöksi. He osasivat kertoa paljon monipuolisia vastauksia kysymyksiimme. Huomasimme, että suurimmalle osalle lastentarhanopettajista aihe on mieluisa ja siihen on perehdytty esimerkiksi tutkimustietoa hankkimalla. Osa haastateltavista vaikutti innostuvan aiheesta ja kertoi mielellään meille näkemyksiään ja kokemuksiaan. He osasivat ajatella myös tulevaisuutta lapsen sekä yhteisön ja yhteiskunnan näkökulmista.

Saimme vastaukset tutkimuskysymyksiimme lastentarhanopettajien haastatteluista. Löysimme kirjoittamastamme teoriaosuudesta monia yhtäläisyyksiä lastentarhanopettajien vastauksien kanssa. Lisäksi aikaisemmista tutkimuksista löytyy samankaltaisuuksia tutkimustuloksiemme kanssa.

10 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut mielenkiintoinen, antoisa ja opettavainen kokemus. Ennen koko prosessin alkua olimme jo päättäneet, että työskentelemme parina. Yhdessä työskentely on ollut sujuvaa ja työ on edennyt sopivalla aikataululla. Parityöskentelyn ansiosta olemme saaneet monipuolisia näkökulmia. Kirjoittamistyön tuomiin haastaviin hetkiin olemme löytäneet molempia miellyttävät ratkaisut. Myös onnistumisen kokemukset olemme saaneet jakaa ja iloita yhdessä. Opinnäytetyön tekeminen on ollut monivaiheinen prosessi, kuten ennalta oletimmekin. Työ ei valmistu hetkessä ja se vaatii monia eri vaiheita. Joidenkin vaiheiden ajankohdat eivät olleet pelkästään meidän päätettävissä, sillä muun muassa haastattelut oli neuvoteltava päiväkodin arkeen sopiviksi.

Olemme tyytyväisiä aiheen valintaan ja tutkimuksen toteutukseen. Laadullinen tutkimus oli oikea valinta, saimme paljon luotettavaa ja monipuolista materiaalia haastatteluista. Teemahaastattelun avulla lastentarhanopettajat saivat kertoa ajatuksiinsa ja mielipiteitään lapsille lukemisesta. Oli hienoa huomata lastentarhanopettajien kiinnostus aiheitamme kohtaan ja halukkuus vastata kysymyksiimme laajasti. Lukemista pidetään selkeästi tärkeänä osana varhaiskasvatuksen arkea ja siihen panostetaan monin erilaisin menetelmin.

Toiveenamme oli myös, että lastentarhanopettajat saisivat intoa lapsille lukemista kohtaan. Tarkoituksena oli antaa ajatuksia lastentarhanopettajille heidän työnsä tärkeydestä, päivittäisistä menetelmistä sekä arkisista lukemistilanteista. Tutkimusta voisi mahdollisesti jatkaa haastattelemalla myös lapsia ja pyytää heiltä näkemyksiä ja kokemuksia kirjojen lukemisesta päiväkodissa sekä kotona. Kuitenkin tämän tutkimuksen halusimme tehdä lastentarhanopettajille, sillä heillä on ammatillista tietoa lukemisesta.

Opinnäytetyöprosessin aikana koemme kasvaneemme ammatillisesti, sillä olemme saaneet runsaasti hyödyllistä tietoa varhaiskasvatuksesta ja lukemisesta. Saamamme tiedot ovat tärkeitä myös työelämää ajatellen. Olemme oppineet etsimään lähdemateriaalista tietoja, jotka tekevät niistä luotettavia sekä arvioimaan niitä hyvin kriittisesti. Opinnäytetyön tekeminen on ollut meille uudenlainen työmenetelmä muun muassa työn monipuolisuuden näkökulmasta. Olemme oppineet myös, miten

näin laaja kirjoittamistyö etenee vaihe vaiheelta. Lisäksi tiedämme nyt millä tavoin kannattaa työstää suurta määrää litteroitua haastattelumateriaalia, jotta sieltä saisi tärkeimmät pääkohdat esiin käyttäen järjestelmällisiä, meille uusia menetelmiä, kuten teemoittelua ja ryhmittelyä.

Ymmärtäessämme lukemisen laajat vaikutukset, haluamme kannustaa aikuisia lukemaan enemmän lapsille sekä varhaiskasvatuksessa että kotioloissa. Lukeminen on tärkeää vuorovaikutteista yhdessäoloa ja ajanvietettä toisen ihmisen kanssa. Se on hyvä rauhoittumisen keino ja sitä voi hyödyntää myös yksin ollessa. Kirjojen katselu ja lukeminen ovat toteutettavissa helposti, jopa ilmaiseksi kirjastoa hyödyntämällä. Tämän opinnäytetyön avulla suosittelemme kiinnittämään lukemiseen huomiota entistä enemmän, etenkin sen tuomien monien positiivisten hyötyjen vuoksi.

LÄHTEET

- Ahonen, T., Torppa, M., Määttä, S. & Eklund, K. 2013. Ovatko oppimisvaikeudet uhka hyvinvoinnille?. Teoksessa: J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa?: Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy, 97—99.
- Ahonen, T., Määttä, S., Meronen, A & Lyytinen, P. 2014. Kielenkehityksen vaikeudet. Teoksessa: T, Siiskonen., T, Aro & R, Ketonen (toim.) Joko se puhuu?: Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 79.
- Aro, T & Siiskonen, T. 2014. Millaista on hyvä tuki?. Teoksessa: T, Siiskonen., T, Aro & R, Ketonen (toim.) Joko se puhuu?: Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 188—189.
- Aro, T., Eronen, T., Erkkilä, K., Siiskonen, T & Adenius-Jokivuori, M. 2014. Epäilyn herääminen. Teoksessa: T, Siiskonen., T, Aro & R, Ketonen (toim.) Joko se puhuu?: Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 117—118)
- Aveyard, H. 2010. Doing a literature review in health and social care: a practical guide. 2.p. Maidenhead ; New York : Open University Press 2010
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. 14.—15. p. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Eklund, V. 4.10.2017. Osa koulunsa päättävistä ei opi koskaan lukemaan kunnolla – ”sillä ei valitettavasti edes arkielämässä pärjää”. [Verkkouutinen]. Helsinki. [Viitattu 5.11.2018]. Saatavana: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/osa-koulunsa-paattavista-ei-opi-koskaan-lukemaan-kunnolla-silla-ei-valitettavasti-edes-ar-kielamassa-parjaa/6604734#gs.RNT0Zaw>
- Heikkilä-Halttunen, P. 2015. Lue lapselle!: Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Hiidenmaa, P. 2004. Suomen kieli: who cares? 1.—2.p. Helsinki: Otava.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud.p. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytöntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.
- Jyväskylän yliopisto. 6.6.2018. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus PIRLS. [Verkkosivu]. Jyväskylä. [Viitattu 19.11.2018]. Saatavana: <https://ktl.jyu.fi/fi/pirls-timss/pirls>
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa?: Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.
- Kallio, K., Stenvall E., Bäcklund, P & Häkli, J. 2013. Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa: J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa?: Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, 71—83.
- Karlsson, L. 2003. Sadutus: Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Karlsson, L. 2014. Sadutus: Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. 3. uud. p. Jyväskylä: PS- Kustannus.
- Karvonen, P. Lehtinen, T. 2009. Yhdessä: Leiki, liiku ja lue lapsesi kanssa. Erilaisen oppijoiden liitto ry ja Helsingin seudun erilaiset oppijat ry.
- Koivula, M & Hännikäinen, M. 2017. Kulttuurihistoriallinen lähestymistapa. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A & Eerola-Pennanen, P. Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. [Verkkokirja]. Tampere: Vastapaino. [Viitattu 15.11.2018]. Saatavana Ellibs-e-kirjakokoelmasta. Vaatii käyttöoikeuden.

- Koskela, L. 2018. Tietoisuuden lisääminen lapselle lukemisen merkityksestä: Esite Lempäälän kirjastolle. [Verkkojulkaisu]. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulu. Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 19.11.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/152073/koskela_linda.pdf?sequence=1
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uud. p. Tampere: Vastapaino 2011
- L. 540/2018. Varhaiskasvatuslaki.
- Lukimat. Ei päiväystä. Ekapeli lukemisen taitojen harjoitteluun. [Verkkosivu]. Niilo Mäki Instituutti. [Viitattu: 16.11.2018]. Saatavana: <http://www.lukimat.fi/lukemien/materiaalit/ekapeli>
- Lukukeskus. Ei päiväystä. Tutkimushanke: Suomen uusi lukutaito. [Verkkosivu]. Lukukeskus. [Viitattu 20.11.2018]. Saatavana: <http://www.lukukeskus.fi/suomen-uusi-lukutaito-hanke-tutkii-lasten-sahkoista-lukemista/>
- Mikkola, P & Nivalainen, K. 2010. Lapselle hyvä päivä tänään: näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. 3.p. Vantaa: Pedatieto
- Mikä on papunet?: Papunetin tehtävät. 6.9.2018. [Verkkosivu]. Kehitysvammaliitto. [Viitattu 16.11.2018]. Saatavana: <http://papunet.net/yksikko/tehtavat/>
- Nieminen, R. 29.3.2018. Kuullun ymmärtämisen kehitys tehostetun satujen lukemisen kontekstissa. [Verkkojulkaisu]. Rauma: Turun opettajainkoulutuslaitos. Kasvatustiede. Pro gradu- tutkielma. [Viitattu 20.11.2018]. Saatavana: http://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/145553/Nieminen_Riikka_progradu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ei päiväystä. PISA-tutkimus ja Suomi. [Verkkosivu].
Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 19.11.2018]. Saatavana: <https://mi-nedu.fi/pisa>
- Papunet. 2018. [Verkkosivu]. Kehitysvammaliitto. [Viitattu 16.11.2018]. Saatavana: <http://papunet.net/>
- Päivöke, K. 2015. Lukemaan innostaminen varhaiskasvatuksessa. [Verkkojulkaisu].
Hyvinkää: Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala YAMK. Opinnäytetyö. [Viitattu 20.11.2018]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/97328/Paivoke%20Katri.pdf?sequence=1>
- Quivervision. 2016. Intro to Quivervision. [Verkkosivu]. Quivervision. [Viitattu 16.11.2018]. Saatavana: <http://www.quivervision.com/what-we-do/>
- Seinäjoen kaupunki. 20.6.2017. Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma: Meirän vasu. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki. [Viitattu 10.9.2018]. Saatavana: http://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/paivahoitojakoulutus/varhaskasvatus/varhaiskasvatuksenlomakkeet/2yPBJVqJX/Seinajoen_kaupungin_varhaiskasvatussuunnitelma_Meiran_vasu_2017.pdf_s.39_53
- Siiskonen, T., Poikkeus, A-M., Aro, M & Ketonen, R. 2014. Lukemis- ja kirjoittamisvalmiudet. Teoksessa: T., Siiskonen., T, Aro & R, Ketonen (toim.) Joko se puhuu?: Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 324—326.
- Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. 2.p. Helsinki: WSOY
- Tamminen, T. 2004. Olipa kerran lapsuus. Helsinki: WSOY
- Terrapin. 2016. Bee-Bot: Robots at school. [Verkkosivu]. Terrapin. [Viitattu 16.11.2018]. Saatavana: <https://www.bee-bot.us/>
- Toivonen, M. 2018. Lapselle lukemisen merkitys: Vanhempien ajatuksia ja kokemuksia. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosionomikoulutus. Opinnäytetyö. [Viitattu 19.11.2018]. Saatavana:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/147456/Toivonen_Maria.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tunturi, E. 2015. Satujen vaikutus lapsen kielelliseen kehitykseen. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 19.11.2018]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/100665/lopullinen%20versio%20opparista.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue: Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. 1.—2. p. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Viholainen, H., Aro, T., Koponen, T., Peura, P. & Aro, M. 2013. Miten oppimisvaikeudet liittyvät syrjäytymiseen?. Teoksessa: J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa?: Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy, 88.

LIITTEET

Liite 1. Sähköpostitse vastaanotettu tutkimuslupa

Liite 2. Sähköpostitse lähetetty haastattelukysymysrunko

LIITE 1

<p>Asia</p>	<p>Tutkimuslupa / Kohtala Jasmin ja Leino Annika</p> <p>Jasmin Kohtala ja Annika Leino opiskelevat Seinäjoen ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi ja anovat tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten.</p> <p>Tutkimuksen aihe: Lukemisen merkitys varhaiskasvatuksessa</p> <p>Tarkoituksena on selvittää lukemisen merkitystä varhaiskasvatuksessa yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan näkökulmista. Näkökulmia ovat lapsen psyykkinen, fyysinen sekä sosiaalinen hyvinvointi. Tutkijat selvittävät, miten lapsen kanssa lukeminen näkyy päiväkodin arjessa ja millainen on lukemisen rooli varhaiskasvatuksessa.</p> <p>Aineisto kerätään haastattelemalla noin kahdeksaa lastentarhanopettajaa vähintään kahdesta eri päiväkodista. Haastattelumuoto on teemahaastattelu.</p> <p>Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika on 23.11.2018.</p>
<p>Päätös</p>	<p>Päätän myöntää tutkimusluvan edellyttäen, että:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista - tutkimuksessa saatujen tietojen osalta noudatetaan salassapitovelvollisuutta - tutkimuksessa yksittäiset henkilöt eivät saa olla tunnistettavissa - yksi kappale valmiista tutkimuksesta luovutetaan maksutta varhaiskasvatukselle - tutkijat antavat luvan julkaista tutkimuksensa sähköisessä muodossa Seinäjoen kaupungin kotisivuilla - tutkijat sitoutuvat esittelemään tutkimuksensa

Allekirjoitus	Aija-Marita Näsänen, varhaiskasvatusjohtaja, p. 06 416 2151, aija-marita.nasanen@seinajoki.fi				
Oikaisuvaatimusohje	Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen osoitteella: Kasvatus- ja opetuslautakunta , Kirkkokatu 6, PL 215, 60101 Seinäjoki, neljäntoista (14) päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän (7) päivän kuluessa siitä kun päätös on asetettu nähtäville kaupungin internetsivuille. Asianosaisen katsotaan saaneen tiedon päätöksestä seitsemäntenä (7) päivänä kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksiantotodistukseen merkittynä aikana ja silloin kun päätös on annettu tiedoksi sähköisesti kolmantena (3) päivänä viestin lähettämisestä. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava.				
Julkisesti nähtävänä	Varhaiskasvatustoimisto 20.8.2018				
Tiedoksi-anto	<table border="0"> <tr> <td style="text-align: center;">Kenelle</td> <td style="text-align: right;">Päivämäärä</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Jasmin Kohtala, Annika Leino, aluejohtajat, Merja Suolahti</td> <td style="text-align: right;">16.8.2018</td> </tr> </table> <p>Miten</p> <p>[] Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan [] Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä [] Lähetetty sisäisessä postissa</p> <p>[] Luovutettu</p> <p style="text-align: center;">Vastaanottajan allekirjoitus</p> <p>[x] Lähetetty sähköpostissa</p> <p style="text-align: center;">Tarja Siik, toimistos sihteeri</p>	Kenelle	Päivämäärä	Jasmin Kohtala, Annika Leino, aluejohtajat, Merja Suolahti	16.8.2018
Kenelle	Päivämäärä				
Jasmin Kohtala, Annika Leino, aluejohtajat, Merja Suolahti	16.8.2018				

LIITE 2

Alkukysymykset/ tutustumista päiväkotiin: Kauanko olet toiminut lastentarhanopettajana? Kuinka iso päiväkoti on? Kuinka monta lasta ryhmässäsi on ja minkä ikäisiä he ovat? Onko Sinulla kokemusta eri päiväkodeista?

Haastattelukysymykset:

Pyydetään kertomaan esimerkein peilaten arjen tilanteisiin ja pohtimaan kielellistä kehitystä.

- Kerro päiväkodissa toteutettavista lukemistilanteista
 - o Miten sisältyy arkeen?
 - o Missä yhteyksissä teillä on lukemiseen liittyvää toimintaa?
 - Luetaan/ lapsi lukee (naulakkonimet ja muut tilanteet, joissa lapsi törmää lukemiseen)
- Millaisia lukemiseen aktivoivia/ edistäviä menetelmiä käytetään?
 - o Sadutus
 - o Digitaalisuus
 - o Välineet
 - o Rauhallinen tilanne/ ympäristö
- Miten lapsen yksilölliset tarpeet huomioidaan lukemistilanteessa? (ja kielenkehityksessä)
 - o Kehitysviivästyvät –esimerkit tukimuodoista (eri ikävaiheissa)
 - o Maahanmuuttajat
 - o Syrjäytyminen ja sen ehkäisy
 - o Tarpeet/ elinympäristöt
- Varhaiskasvatuksen tasoittava rooli
 - o Miten koet lukemisen edesauttavan tätä?
- Mikä merkitys lukemisella on varhaiskasvatuksessa?
 - o Varhaiskasvatussuunnitelma (tavoitteellisuus/ toteutuminen)
 - o Kehitysvaihe
 - o Psykkinen/ fyysinen/ sosiaalinen
 - o Yksilö/ yhteisö/ yhteiskunta